

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Pohádka jako významný socializační prvek dítěte

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracoval:
Tomáš Cibulec

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Pohádka jako významný socializační prvek dítěte“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 19. 4. 2011

.....

Tomáš Cibulec

Poděkování

Velice děkuji panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za vstřícnost a pomoc při zpracování bakalářské práce.

Mé poděkování patří rovněž celé mé rodině, především však mým mladším sestrám za inspiraci a technickou podporu.

OBSAH

Úvod	7
Teoretická část	
1. Pohádky	8
1.1 Definice pohádky	8
1.2 Historie pohádky	9
1.3 Archetypy v pohádkách	12
1.4 Funkce pohádek	14
1.5 Rozdělení pohádek	15
2. Pohádka jako prostředek výchovy	18
2.1 Pohádka a její vliv na vývoj dítěte	18
2.2 Jednotlivá vývojová období a pohádka	19
2.3 Hlavní rysy pohádek působící na dítě	22
2.3.1 Oidipovský problém	24
2.4 Děti a svět fantazie	25
2.4.1 Proměny rodičů v pohádkách	26
3. Dnešní děti a pohádka	29
3.1 Děti a jejich vztah ke knihám	29
3.2 Zprostředkování pohádky	31
3.2.1 Čtení a vyprávění	31
3.2.2 Děti a televizní pohádky	32

Praktická část

4. Výzkumné šetření	36
4.1 Úvod	36
4.2 Cíle a formulace hypotéz	36
4.3 Popis zkoumaného vzorku a postup při sběru dat	37
4.4 Použité metody a jejich popis	38
4.5 Výsledky jednotlivých otázek	39
4.6 Výsledek šetření a potvrzení hypotéz	49
4.7 Dílčí závěr	50
Závěr	51
Resumé	52
Anotace	53
Seznam použité literatury	54
Příloha	55

*„V pohádkách, které jsem slýchal v dětství, spočívá hlubší význam než v pravdě,
kterou učí život.“*

Friedrich Schiller

Úvod

Bez pohádek si dětství nedokážeme ani představit. Všude na celém světě, ve všech kulturách a ve všech dobách se dětem vyprávějí pohádkové příběhy. Ve všech se objevují pohádkové bytosti, které zažívají krásná a neuvěřitelná dobrodružství. Objevují se zde nadpřirozené jevy odporující fyzikálním zákonům a tvorové, které bychom v reálném světě najít nemohli. Každý z nás si rád vzpomene na dětství a jeho nezapomenutelnou součást, kterou pohádky bez pochyby jsou. Kde a kdy se pohádky vlastně objevily? Z jakého důvodu jsou u dětí tolik oblíbené? Tyto a mnohé další otázky se tato bakalářská práce snaží zodpovědět. Práce tvoří ucelený výklad o historii a základních vlivech pohádky na vývoj dětí.

Pohádka jako socializační prvek hraje v dnešní společnosti nesmírně důležitou roli. Předkládaná bakalářská práce se bude zabývat především vlivem pohádek na děti. Pohádky, s kterými se děti setkávají od útlého věku, pomáhají formovat jejich osobnost a hrají velice důležitou úlohu při výchově. Pohádka zastává formu učení v rámci procesu socializace a hraje velikou roli při vytváření dětské fantazie. Dítě si skrze pohádku osvojuje specifické formy chování, ale také rozvíjí myšlení. V každém období vývoje dítěte pohádka působí jinou mírou intenzity a může mít vliv jak pozitivní, tak i negativní.

V teoretické části nalezneme základní pojmy a definice. Dále se práce stručně zabývá historií pohádek a jejím základním dělením. Následuje samotný popis základních vlivů, rysů a funkcí pohádek. V práci popisují jednotlivá období dětského vývoje, podrobněji také dětskou fantazii a nakonec druhy zprostředkování pohádek dětem.

V části praktické nalezneme výzkumné šetření, jehož cílem bylo zjistit, kdo a jak často čte, nebo vypráví dětem pohádky, zda děti sledují televizní pohádky, do jaké míry rodiče vnímají důležitost pohádek ve vývoji svých dětí a vliv na jejich chování. Následně byly stanoveny hypotézy, které jsem pomocí metody dotazníku ověřoval. Výsledky šetření jsou prezentovány pomocí grafů.

Jedním z důvodů napsání této bakalářské práce je mé přesvědčení o velice důležité roli, kterou pohádkové příběhy ve vývoji a chování dětí hrají.

Teoretická část

1. Pohádky

1.1 Definice pohádky

Jana Čeňková (2006, s. 107) definuje pohádku takto: *„Pohádkou rozumíme literární texty, které vznikly na základě rozmanité palety starodávných vyprávění, vstřebávajících při své pouti světem rozličné bájně představy lidstva, nadčasové životní pravdy, zejména věčnou touhu po naplnění dobra, a víru v kouzelnou moc slova.“*

Pohádky nejsou jedinečné jen jako literární útvar, ale také jakožto umělecké dílo, které je zcela srozumitelné dítěti. Žádný jiný druh umění není dítěti svou formou blíže. Jako všechny velké výtvořky umění pohádky současně mohou děti těšit, ale především současně se zábavou plní funkci výchovnou. Výchovnou složku pohádky používají způsobem, který promlouvá přímo k dětem. Na druhou stranu důsledně realistické příběhy jsou v rozporu s niternou dětskou zkušeností, jejich fantazií a představivostí. V takovém případě příběhy spíše informují, aniž by obohacovaly. Podobným případem jsou ilustrované knihy příběhů upřednostňované v současnosti dospělými i dětmi, které však neslouží nejlépe dětským potřebám, jelikož nedokážou přesně zachytit vztahy mezi postavami a neumí zobrazit pocity, které ostatní pohádky popisují. Obrazový doprovod většinou více rozptyluje a dítě se pak není schopno dobře soustředit na příběh. Odborníci se shodují na tom, že stejně jako v minulosti, tak i dnes je lepší pohádky vyprávět než číst. A to především protože je pohádka původně výtvoř slovesné kultury, který se přenáší z generace na generaci jejím vyprávěním a nasloucháním (Bettelheim, 2000).

V pohádkových příbězích a v osudech jejich hrdinů je člověk po staletí v symbolické podobě konfrontován s obtížemi a nebezpečími, kterým může být skutečně ve svém životě vystaven. Dle Marie-Louise von Franz (2008, s. 15) *„jsou pohádky nejčistším a nejjednodušším výrazem kolektivně nevědomých psychických procesů. Jejich hodnota pro vědecký výzkum nevědomí tedy převyšuje hodnotu všeho ostatního materiálu“*. Ve svém díle *Psychologický výklad pohádek* interpretuje pohádková vyprávění na základě jednotlivých archetypů hlubinné psychologie a odkrývá tak v příbězích jejich uzdravující a stabilizační roli pro životní cestu člověka.

1.2 Historie pohádky

Nelze jednoznačně přesně určit vznik prvního pohádkového příběhu, můžeme se však z dochovaných materiálů k tomuto období alespoň přiblížit. Pokud se blíže zaměříme na historii pohádek, musíme se vrátit až do období 25 000 let před Kristem, až sem totiž sahají některá pohádková témata. Pokud se zaměříme na starověké Řecko, dočteme se, že staré ženy svým dětem vyprávěly symbolické příběhy, které se nazývají *mythoi*. Můžeme tedy vidět, že již v této době souvisely pohádky s výchovou dětí. Dalším příkladem pozdní antiky může být pohádka *Amor a Psyché* ze slavného románu *Zlatý osel*, který byl napsán ve 2. Století po Kristu filozofem a spisovatelem Apuleiusem a je pohádkou typu *Kráska a zvíře*. V tomto příběhu se setkáváme se stejným vzorcem vyprávění podobným těm, které dnes stále můžeme najít v zemích jako je například Norsko, Švédsko nebo Rusko, ale i v mnoha dalších. Z toho můžeme soudit, že přinejmenším tento druh pohádky, kde žena vysvobodí zvířecího milence, je znám a existuje prakticky nezměněný už dva tisíce let (Marie-Louise von Franz, 2008).

Další oblastí je Egypt, odkud pochází ještě starší informace o pohádkových příbězích. Z dob starověkého Egypta se nám zachovaly pohádky na egyptských papyrech a stélách. Jedna z nejznámějších vypráví o dvou bratrech, Anup (to znamená Anubis) a Bata. Zde se naopak setkáváme s pohádkovým typem o dvou bratrech, na který dodnes narážíme téměř ve všech evropských zemích. Písemná tradice sahá tři tisíce let do minulosti, ale co nás překvapuje, je neměnnost základních motivů (Marie-Louise von Franz, 2008).

Většina pohádek vznikla v dobách, kdy náboženství bylo velmi důležitou součástí života. Proto se v pohádkách bohatě vyskytují i náboženské motivy a mnoho biblických příběhů je též povahy jako pohádky. Například *Příběhy tisíce a jedné noci* jsou plné odkazů na islámské náboženství.

Až do 17. a 18. století se pohádky vyprávěly a v odlehlých civilizačních centrech se vyprávějí stále nejen dětem, ale i dospělým. Vyprávění pohádek představovalo v Evropě hlavní zábavu zimního období a u lidí na venkově se stalo vyprávění pohádkových příběhů základní duchovní činností, která byla součástí většiny domácností. Jak popisuje Marie-Louise von Franz (2008, s. 168): „Vědecký zájem o pohádky začal v 18. Století s Winckelmannem, Hamannem a J. G. Herderem. Pro jiné, jako byl například B. K. Ph. Moritz, byly tyto příběhy poezií. Herder věřil, že taková

vyprávění obsahují pozůstatky staré, dávno zasuté víry, která se vyjadřuje v symbolech. V této myšlence rozpoznáváme emocionální impulz, neopaganismus, který se v Německu začal šířit již v době Herderově a nedávno se projevil velmi neblaze. Tehdy se začalo mluvit o nespokojenosti s křesťanským učením a objevily se počátky touhy po vitálnější, zemitější a instinktivnější moudrost, ve zřetelnější podobě se s tímž pohledem shledáváme později u německých romantiků.“

Tato situace silným způsobem ovlivnila a podnítila slavné bratry Jakoba a Wilhelma Grimmy, kteří od roku 1807 začali sbírat pohádky. Bratři Grimmové s romantiky sdíleli názory ohledně významu lidové tvořivosti. Jejich základem byla lidová vyprávění z okolí Kasselu a Westfálska, ale z části to byli i sbírky pohádek z 16. - 18. století. Grimmové pohádky upravovali, spojovali krajové varianty, viděli v nich zbytky starých mýtů, které chtěli zrekonstruovat. Pohádky zapisovali téměř doslova, jak je lidé v jejich okolí vyprávěli. Důležité bylo nezměnit jejich význam. Avšak i u těchto autorů se někdy stávalo, že některé verze pohádek smíchali. Musíme však zmínit důležitý fakt, že byli natolik poctiví, aby tyto změny či úpravy v pohádkách zmínili v poznámce pod čarou. Pokud nejsou popsány v samotném díle, tak se o nich dozvídáme v jejich dopisech adresovaných Achimovi von Arnim (Marie-Louise von Franz, 2008).

Uveřejněná sbírka pohádek bratří Grimmů měla neuvěřitelný úspěch. Marie-Louise von Franz poznamenává, že zde musel být nějaký silný, nevědomý, emocionální zájem, protože se v této době začali objevovat další vydání pohádkových sbírek. Základní lidové pohádky se začaly sbírat ve všech zemích. Jak jsem již zmiňoval, okamžitě se začal objevovat obrovský počet opakujících se motivů. Na stejná témata se dalo opakovaně narazit v tisíci variacích ve francouzských, ruských, finských a v italských sbírkách (Marie-Louise von Franz, 2008).

Následoval historický a vědecký zájem, pokus odpovědět na otázku, proč se tolik motivů opakuje. Theodor Benfey se pokusil dokázat, že všechny pohádky mají původ v Indii a do Evropy se dostaly později, zatímco jiní jako Alfred Jensen, H. Winkler a E. Stucken tvrdili, že všechny pohádky jsou babylonského původu a rozšířily se po Malé Asii a odtud do Evropy. To vedlo k vytvoření etnografického centra, kterým byla finská škola, jejímiž prvními zástupci byli Kaarle Krohn a Antti Aarne. Tito dva muži se shodli, že nelze objevit jedinou zemi, kde pohádky vznikly, z čehož se dá

předpokládat, že rozličná vyprávění pocházejí z různých zemí. Již v 19. století se někteří lidé pokoušeli nahlížet na vznik pohádek jiným směrem. Například Ludwig Laistner přišel s hypotézou, že základní motiv pohádky a místní pověsti pocházejí ze snů. Soustředil se však jednostranně na motiv noční můry. Pokusil se najít spojení mezi opakujícími se typickými sny a folklorními motivy. Ve stejné době se pokusil etnolog Karl von der Stein vysvětlit, že většina magických a nadpřirozených náboženských představ, které zkoumal, pochází ze snových zážitků, protože pro primitivní chování je typické, že snový zážitek pokládá za faktický a skutečný. Jejich hypotézy však neměly převelký úspěch. Vedle vědců sbírajících paralely vznikly i nové školy, z nichž jedna je takzvaná literární. Tato škola zkoumala rozdíly mezi rozličnými druhy vyprávění, jako je mýtus, pověst, příběhy o zvířatech nebo to, co bychom nazvali klasickou pohádkou (Marie-Louise von Franz, 2008).

Na původ a vznik pohádek však existuje i několik základních teorií. Je to teorie mytologická, antropologická a teorie migrační. Tyto teorie popsal Rudolf Lužík v roce 1944 ve svém díle *Pohádka a dětská duše*.

Teorie mytologická

První z nich je teorie mytologická. Do této teorie spadá například názor bratří Grimmů, kteří považovali lidové pohádky za zbytky starých evropských mýtů, které si lidstvo neustále předává. Také Karel Jaromír Erben v pověstech viděl „zbytky prastarých bájí náboženských, jimiž pohanští předkové naši zobrazovali sobě neodolatelné působení přírody, které vzdávali úctu božskou“ (Lužík, 1944, s. 17).

Teorie antropologická

Druhou teorií je teorie antropologická. Podle této teorie lidové pohádky čerpají dějové osnovy a základní představy o postavách a situacích z primitivních náboženských rituálů, ale i z výročních a animistických kultů. Součástí těchto představ bylo také uctívání zemřelých předků. Lidský duch podle této teorie pracuje všude stejně a řídí se stejnými zákony. Z tohoto důvodu musí být výsledek jeho duševního života všude stejný (Lužík, 1944).

Migrační teorie

Teorie migrační přichází s tím, že se pohádkové příběhy stěhují během historie od národa k národu prostřednictvím literárních textů nebo formou ústního podání. Každá nová prostředí, kde se tyto příběhy objeví, je pak okolními vlivy specificky formují. Například Theodor Benfey považoval za pravlast pohádek buddhistickou Indii. Severské země mají zase své podání teorií pohádek. Finská teorie geograficko-historická vidí v pohádkách produkt dob historických, nikoli lidí primitivních. Snaží se zjistit původní tvar látky, který se dle jejich teorie v pohádkách stále objevuje (Lužík, 1944).

Později se rozvíjí také metoda psychologická, vyvolaná především freudismem a jeho vlivem. Tato teorie tvrdí, že pohádky vznikají ze snového života. Důraz klade zvláště na polospánek a bezmyšlenkovité snění a vidiny, známé jako denní sny, které podle této teorie ve velké míře podporují vznik pohádek. Švýcarský psychiatr Franz Riklin pak v duchu freudovské psychoanalýzy v pohádkách popisuje a definuje sexuální motivy a náznaky. Další metodou, která se objevuje, je metoda sociologická. Ta shledává v pohádkách stopy třídních bojů ve společnosti. Přichází také s názorem, že pohádku vytvořila psychologie a ideologie sociálního prostředí působením na jeho členy (Lužík, 1944).

1.3 Archetypy v pohádkách

Archetypy jsou důležitou součástí, kterou v souvislosti s pohádkami nesmíme opomenout. Archetypem dnes rozumíme výchovou i kulturou předávaný a přejímaný vzor. Ze starověké filosofie archetyp znamená jakýsi pravzor, tradicí posvěcenou a typickou postavu, představu nebo příběh. V psychologii znamená vzorec psychické percepcie, v literatuře označuje vzorovou postavu, v textologii původní znění textu nebo předlohu.

Podle Marie-Louise von Franz (2008, s. 15) „*pohádky zobrazují archetypy v jejich nejjednodušší, nejhutnější a nejpřesnější podobě. V tomto čistém tvaru nám archetypové obrazy poskytují nejlepší návod k porozumění procesů, které se odehrávají v kolektivním psyché*“. Popisuje také, že v mýtech, ságách nebo jiných komplikovanějších mytologických materiálech jsou základní vzorce lidské *psyché*

překrývány dalšími kulturními materiály. V pohádkách je naproti tomu specifického, vědomého, kulturního materiálu daleko méně, tím pádem se v nich základní vzorce *psyché* jeví nohem jasněji.

Podle Junga je každý z archetypů ve své skutečné podstatě nevědomým psychickým faktorem. Z tohoto důvodu je naprosto nemožné přeložit jeho obsah do intelektuálních pojmů. Nejlepší, co můžeme udělat, je popsat ho na základě vlastní psychologické zkušenosti a srovnávacího výzkumu. Na základě tohoto porovnání pak můžeme vyjádřit celou síť asociací, do níž jsou archetypové obrazy vkládány. Pohádka je totiž sama sobě tím nejlepším vysvětlením. Její význam spočívá v souhrnu jejich motivů, které jsou vzájemně propojeny samotným dějem a díky kterým drží pohromadě. Marie-Louise von Franz dospěla k závěru, že všechny pohádky usilují o to, aby popsaly jednu a tutéž psychickou skutečnost. Tato neznámá skutečnost je však natolik komplexní a obsáhlá a pro nás ve všech svých rozmanitých aspektech tak obtížně rozpoznatelná, že je třeba stovek pohádek a mnoho opakování, aby ji bylo možné vědomí zprostředkovat. Tuto psychickou neznámou skutečnost Jung nazývá *Selbst* (v českém překladu bytostné Já). To představuje psychický celek individua. Každý jedinec však prožívá tuto psychickou realitu po svém a odlišně od druhého. Proto dochází k tomu, že motivům, které se v pohádkách objevují, není rozumět přímo. Nevědomí je, obrazně řečeno, ve stejné pozici jako ten, kdo měl určitou původní vizi nebo zkušenost a rád by ji předal dál. Jelikož se jedná o událost, která ještě nikdy nebyla vyřčena v pojmech, je pro něj velice obtížné ji vyjádřit a většinou vůbec neví jakým způsobem toho dosáhnout. V takové situaci se člověk znovu a znovu snaží daný obsah zprostředkovat a ve svých posluchačích vyvolat odezvu tím, že oslovuje jejich intuici a užívá analogie s již známým materiálem. Právě tak můžeme vyslovit hypotézu, že každá pohádka je relativně uzavřeným systémem, který obsahuje jedinou podstatnou výpověď. Tu vyjadřuje pomocí řady symbolických obrazů a událostí, v kterých tuto podstatu můžeme objevit (Marie-Louise von Franz, 2008).

Za zmínku stojí ještě jeden druh archetypového příběhu. Pokud se blíže zaměříme na světové pohádky, můžeme zjistit, že určité etnické skupiny nazývají pohádkou prakticky výhradně příběhy o zvířatech. Spoustu takových příběhů nalezneme dokonce i ve sbírce bratří Grimmů. Podle knihy L. van der Posta *Das Herz des kleinen Jägers* (Srdce malého lovce) tvoří příběhy o zvířatech přes osmdesát procent vyprávění křováků. Slovo „zvíře“ však není v této souvislosti příliš vhodné, protože i když jde o

postavy zvířat, jedná se současně o antropomorfní bytosti, které představují povahy a vlastnosti skutečných lidí (Marie-Louise von Franz, 2008).

1.4 Funkce pohádek

Pokud se zaměříme na funkci pohádek, tak tyto funkce hodnotíme především v souvislostech působení na dětského čtenáře. Jednou ze základních je funkce estetická. Čeňková uvádí, že „*variabilita estetické funkce literatury pro děti a mládež koresponduje s recepční schopností čtenáře, která se teprve vytváří a je ovlivňována historickým faktorem vzniku díla.*“ Dalšími důležitými funkcemi jsou poznávací, relaxační, didaktická (výchovná) a fantazijní. Děti však k pohádkám často přitahují i samotné umělecké obrazy spojené s narativními způsoby, které jsou pro pohádku typické (Čeňková, 2006).

Bettelheim poukazuje na skutečnost, že dokonce i v tradičním hinduistickém léčitelství byly pohádkové příběhy používány při meditaci duševně nemocných či zmatených jedinců. Tyto pohádky jim měli hlavně pomoci dát tvar jejich problémům. Jejich přesvědčení tkvělo především v úvaze, že rozjímání nad příběhem pomůže narušené osobě odhalit povahu slepé uličky, v níž uvízl její život (Bettelheim, 2000).

Dle Černouška (1990, s. 9) můžeme funkci pohádek popsat takto: „*Pohádka svou jednoduchou fabulí, jasnou polarizací dobra a zla, pochopitelnými zápletkami a krásou jazyka předvádí chaotický a nesrozumitelný svět před vyvíjející se dětskou duší ve srozumitelných obrazech. To je asi ta nejdůležitější funkce pohádky: strukturovat skutečnost. Promluvit jazykem, jemuž budou děti rozumět.*“

Pohádka u dětí nenahraditelným způsobem rozvíjí představivost, kterou potřebují, aby byly schopné řešit a vyrovnávat se s problémy, které se před nimi v životě objeví. Způsoby a druhy řešení, jak se dají tyto problémy řešit, jsou dětem v pohádkách tlumočeny ve srozumitelných konkrétních obrazech a jasných symbolech. Nejsou však omezovány jen na jeden způsob řešení, ale dětská fantazie a tvořivost zde dostávají prostor k vlastním způsobům řešení. Často se setkáváme s hrdiny, kteří dětem ukazují, jakým způsobem mohou čelit strachu, jak se chovat v případě nebezpečí a jak nebezpečné situace zvládat například i pomocí lsti, intuice a občas i štěstí (Černoušek, 1990).

Díky srozumitelné obraznosti dějů a zápletek pohádky umožňují dětem, aby si dokázaly v průběhu růstu uvědomit různé problémy a byly schopné si z řešení těchto problémů odnést ponaučení. Pohádky dětem poskytují zábavu i napětí, ale také v nich stimulují jejich zvědavost. Velkou roli hrají také v rozvoji inteligence a poznávacích schopností, protože dětem ukazují hodnoty a významy základních mezilidských vtaů. Černoušek (1990, s. 15) pohádky popisuje jako „*specifický druh vzdělávání, který je zaměřen k tomu, aby děti pozvolna vstupovaly do horizontu vnitřních problémů lidského bytí*“. Díky pohádkám se děti seznamují také se základními pravidly lidského trestního kodexu v určité zjednodušené a přímé podobě, kdy většinou vznikne nějaký přestupek, následuje vina a nakonec přichází trest.

1.5 Rozdělení pohádek

V nepřeberném množství pohádek, existuje i mnoho možností jak pohádky rozdělovat. Každý spisovatel či vědecký odborník přistupuje k rozdělení pohádek jinak. Druhy rozdělení a jejich znaky, podle kterých můžeme pohádkové příběhy dělit, je opravdu mnoho, proto uvedu alespoň ty základní. Patří mezi ně pohádky kouzelné, novelistické, satirické, zvířecí a legendární.

Tyto jednotlivé pohádky lze dělit pomocí jejich hlavních znaků. V kouzelné pohádce jsou to nadpřirozené bytosti, kouzla, atd. V pohádce novelistické se vyskytují děje nepravděpodobné, avšak bez kouzelných prvků. I zde jako v ostatních případech vítězí hrdinové nad svými protivníky, zpravidla však nejsou obdařeni zvláštními schopnostmi. Další velkou skupinou jsou pohádky zvířecí. Zvířecí pohádky jsou považovány za jedny z nejstarších. Zvířata v ní mají většinou duši a jsou cítícími a myslícími bytostmi. Tento druh pohádek má velice blízko k bajkám. Zvířecí pohádky můžeme dále rozdělit do tří skupin.

- 1) Vlastní zvířecí pohádky, kde zvířata mají stejné vlastnosti jako v přírodě, jen je jim navíc dána schopnost mluvit.
- 2) Pohádky, kde zvířata vystupují jako pomocníci člověka. Mají schopnost mluvit, ale také jsou obdařeny schopností kouzlit. Tyto pohádky tvoří přechod ke kouzelným pohádkám.

3) Zvířata alegoricky znázorňují lidské vlastnosti, vztahy a jednání. Tento druh je blízký bajce a dává dítěti představu o světě lidí.

Dále jsou to pohádky legendární, které vychází z mytologie. V tomto druhu pohádek se například objevují postavy převzaté z církevního prostředí. Nakonec zde máme pohádky satirické, které zesměšňují špatné charakterové vlastnosti lidí. Existují však i jiné skupiny, které se objevují při bližším rozdělení pohádek. Takovým druhem může být třeba skupina kumulativních pohádek, které se vyznačují jednoduchými příběhy. Tyto příběhy jsou často řetězovitého či stupňovitého charakteru, například pohádka *O kohoutkovi a slepičce* (Genčiová, 1984).

Právě podle Genčiové můžeme pohádku rozdělit na zvířecí, kouzelnou a novelistickou.

Pokud se zaměříme na morfologii a rozdělení pohádky dle Proppa, tak se dozvíme, že pohádka obvykle začíná jistou výchozí situací, kdy se vyjmenují členové rodiny či jiné pohádkové postavy. Další možností je představení pohádkového hrdiny. Zprvu se uvede jeho jméno a charakterizuje se jeho stav. Podle Vladimira Jakovleviče Proppa (2008, s. 29-55), autora knihy *Morfologie pohádky a jiné studie*, po výchozí situaci a představení hlavních postav následuje 31 funkcí, v jejichž rámci se rozvíjí děj všech pohádek. Jsou to tyto funkce:

1. Jeden ze členů rodiny opouští domov.
2. Hrdinovi je něco zakázáno.
3. Zákaz je porušen.
4. Škúdce se snaží vyzvídat.
5. Škúdce dostává informace o své oběti.
6. Škúdce se snaží oklamat svou oběť, aby se zmocnil jí nebo jejího majetku.
7. Oběť podlehne úskoku a tím bezděčně pomáhá.
8. Škúdce působí jednomu ze členů rodiny škodu nebo újmu.
9. Neštěstí nebo nedostatek jsou sděleny, k hrdinovi se někdo obrací s prosbou nebo rozkazem, je odeslán nebo propuštěn.

10. Hledač se rozhodne k protiakci nebo s ní vysloví souhlas.
11. Hrdina opouští domov.
12. Hrdina je podroben zkoušce, vyptávání, je napaden apod., čímž se připravuje získání kouzelného prostředku nebo pomocníka.
13. Hrdina reaguje na činy budoucího dárce.
14. Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek.
15. Hrdina je přenesen, dovezen nebo přiveden k místu, kde se nalézá předmět hledání.
16. Hrdina a škůdce vstupují do bezprostředního boje.
17. Hrdina je označen.
18. Škůdce je poražen.
19. Počáteční neštěstí nebo nedostatek jsou zlikvidovány.
20. Hrdina se vrací.
21. Hrdina je pronásledován.
22. Hrdina se zachraňuje před pronásledováním.
23. Nepoznaný hrdina se dostává domů nebo do jiné země.
24. Nepravý hrdina si klade neoprávněné nároky.
25. Hrdinovi je uložena těžká úkol.
26. Úkol je splněn.
27. Hrdina je poznán.
28. Nepravý hrdina nebo škůdce je odhalen.
29. Hrdina dostává nové vzezření.
30. Škůdce je potrestán.
31. Hrdina se žení a nastupuje na carský trůn.

2. Pohádka jako prostředek výchovy

2.1 Pohádka a její vliv na vývoj dítěte

Bettelheim uvádí, že pohádka má velký účinek a cenu pro dítě ve věku kolem čtyř, pěti let, kdy je její vliv na děti největší. Poukazuje však i na fakt, že stejně důležitá může být i například pro třináctileté dítě. Zde však mohou být osobní významy vyvozené z pohádky zcela rozdílné oproti vnímání pětiletého dítěte (Bettelheim, 2000).

V dnešní době existuje velké množství pohádek, které se od sebe vzájemně liší především v působení na dětskou psychiku a vnímání. Každé z pohádkových děl zanechává stopu v dětské mysli a utváří tak v jejich budoucnosti názory na dění kolem sebe. Důležitou podmínkou ve výběru pohádek pro děti je jejich věková přiměřenost k věku dítěte. Červenka uvádí, že dítě pohádkám začíná rozumět kolem čtvrtého roku života a jeho potřeba pohádkového světa vrcholí hlavně v předškolním věku a v období prvního stupně základní školy. S dalším rozumovým vývojem jedince tato potřeba později klesá (Červenka, 1960).

Za skutečný „*věk pohádek*“ se dá tedy považovat věk v období předškolního věku dítěte. V tomto vývojovém období totiž uvažování a prožívání dětí nejvíce odpovídá jejich typickému způsobu. Dítěti se pohádkový svět zdá bezpečný díky jeho struktuře a jasnému řádu. Mohou zde vidět, jak se chovají dobří lidé a jak lidé zlí. Často se setkáváme s pohádkami, které dětem ukazují, že slabý, malý, ošklivý, opuštěný či jinak znevýhodněný jedinec se nakonec může stát krásným a milovaným díky prokázání svých schopností (Vágnerová, 2005).

Pohádky jsou pro malé děti plné psychických podnětů, které aktivně napomáhají jejich duševnímu vývoji. Různé životní problémy jsou zde totiž dětem předkládány v jejich skutečných, přímých a jasných významech. Tyto problémy samy potom během svého růstu řeší a právě pohádky jim ukazují, jakým způsobem se dají vyřešit. Tento vývoj je u dětí žádoucí, aby nedocházelo k jejich uvěznění v infantilismu i v dospělosti. V pohádkových příbězích se skrývá celá řada problémů lidského bytí, ale i velké množství konkrétních mezilidských a intrapsychických problémů (Černoušek 1990).

Černoušek poukazuje také na to, že jsou pohádky schopné ukazovat na různé aspekty důležitých postav v psychickém vývoji dítěte. Tím má na mysli především

různé aspekty domova a rodinného života. Většina pohádek zobrazuje část konkrétní vztahové oblasti rodinné struktury, která dítěti v jeho psychickém vývoji pomáhá rozuzlením různých zápletek konkrétní situace a nabízí tak pozitivní vyřešení určitých vývojových konfliktů. Černoušek (1990, s. 164) zdůrazňuje, že „*pohádky představují jakousi obecnou průpravu, naladování dětí na určitý způsob uvažování, průpravu k postoji. Lépe řečeno, pohádky spíše ukazují dětem, jak přistupovat k řešení problémů, než jak je ve skutečnosti řešit*“. Jsou sice schopny u dětí vytvářet určitou aktivitu či pasivitu, formovat jejich postoj k různým formám řešení problémů, ale nemohou jednoznačně ukazovat přesný a ideální postup jejich řešení (Černoušek, 1990).

2.2 Jednotlivá vývojová období a pohádka

Pohádka by měla být součástí každého lidského života. Je to neoddelitelná část lidské fantazie, která patří k dětskému věku. Nejvhodnější pohádky pro určité období nelze jednoznačně vymezit a to hlavně z důvodu rozdílnosti psychologického vývoje každého z nás. Záleží nejen na stádiu vývoje, ale i na problémech, které v daném období řešíme. Nemůžeme si být jisti, která pohádka je pro určité dítě v danou chvíli nejdůležitější. Vhodnosti pohádek pro určité vývojové období můžeme soudit jen podle reakce dítěte. Soudit můžeme podle toho, jaké pocity v jeho mysli pohádka vyvolává a jak na ně reaguje. Dítě každému z těchto pocitů přiřkládá jinou důležitost. Pokud se mu příběh líbí, bude jej požadovat znova a znova (Bettelheim, 2000).

Kádnerová v knize *Metodika literární výchovy v mateřské škole* popisuje, že rozdělení pohádek podle věku není nikterak závazné. I děti v mladším věku mohou za ideálních a konkrétních podmínek reagovat na některé náročné pohádky. Naopak však některé starší děti mohou dávat přednost nejjednodušším pohádkám i v šesti letech.

Pohádky pro nejmenší se řadí do období čtvrtého roku života. Pro tyto pohádky jsou typické znaky jako dynamika, nekomplikovaný příběh, kde se nachází především přímé akce. Dále jasná dějová linie, kde se setkáváme s častým opakováním dějových epizod. Příkladem pohádek pro nejmenší mohou být pohádky *O Koblížkovi, O smolíčkovi, O kohoutkovi a slepičce* a další (Kádnerová, 1984).

Další období Kádnerová dělí na období mezi čtvrtým a pátým rokem života. V tomto věku se u dětí zlepšuje kvalita vnímání. Lepším způsobem jsou děti schopny

vnímat vyprávění příběhu či pohádky a to i dějově uzavřené příběhy, které spojuje jedna nebo více hlavních postav. Jako příklad můžeme zmínit pohádky *Králíci z klobouku* nebo *Křemílek a Vochomůrka*. Tyto druhy pohádek jsou typické vtipností hrdinů a výsměchem lidské hlouposti. Děti zde mají možnost ztotožnit se s kladnými a chytrými hrdiny, kteří hrají roli vzorů a ideálů. Žádoucí je, aby děti přijímali mravní hodnoty těchto hrdinů za své. Tyto pohádky jsou plné podnětů jak pro výchovu rozumovou, tak i mravní. Příběhy se zde stávají o něco málo složitější a připravují tak dětské posluchače k budoucí četbě na pokračování (Kádnerová, 1984).

Hlavní důraz v předškolním věku, tedy mezi pátým a šestým rokem života, klade Kádnerová na potřebu číst delší pohádky, aby byli děti schopné uchovávat v paměti hlavní motivy, jména a charaktery postav. Poukazuje na důležitost zprostředkovávat pohádky dětem po částech, aby byly nuceny držet v paměti určité dílčí informace. Důležité zde je, aby děti po časové pauze dovedly sledovat dějovou linii a na děj dokázaly navázat (Kádnerová, 1984).

V období předškolního věku jsou hlavními činnostmi dítěte hra. U hry je rozvíjeno myšlení, paměť, představivost a řeč. U kojenců a batolat hra představuje určitý druh experimentu, ale v předškolním věku se u dětí hra projevuje v plné síle, dokud ji později nezačne vytlačovat práce. Z tohoto důvodu hraje hra velkou roli právě v tomto věku. Předškolák si hraje intenzivně, s velkou vážností a vášnivostí. Nebývá výjimkou, že se má pro hru takové zanícení, že může i zapomenout jít včas na záchod. Často je schopen vžít se do hry natolik, že se hlasitě směje, vztekle křičí nebo i pláče. Také se velice rozšiřuje repertoár her. Některé se projevují radostí z obratnosti a síly, jiné zase zdokonalují myšlení. Na vývoj dětí má vliv také soupeření. Již v předškolním věku se začíná učit roli soupeře, které se ale v plné míře rozvíjí až pozdějším věku. Jednou z nejdůležitějších vývojových her však zůstávají námětové hry. Děti často napodobují rodiče a jejich profese, používají všelijaké předměty a fantazie nezná mezí. Pro dítě není problém vyrobit si například peníze a společně s vrstevníky si hrát na prodavače a kupující. Toto dětem velice pomáhá i při socializačním procesu. Předškolák totiž obratně a s naprostou samozřejmostí střídá role. Jinak se děti projevují doma před rodiči, jinak jedná s paní učitelkou a jinak se chová ke svým vrstevníkům ve školce (Říčan, 2006).

Součástí předškolního věku patří také období prvního vzdoru dítěte, kdy se dítě snaží prosazovat své zájmy. V tomto období se výrazně projevuje a formuje jeho vlastní vůle a sebevědomí. Nejlépe to můžeme sledovat v konfliktech s rodiči, kde je rozpor s autoritou v tomto období největší. Také dochází k výraznému sociálnímu vývoji. Rozšiřuje se okruh lidí, s kterými se dítě stýká a velice se tak zlepšuje jeho samostatnost. V předškolním věku hraje rodina stále rozhodující roli v jeho vývoji. Dítě zde nalezne potřebné zázemí, ale na druhou stranu už dítě začíná trávit více času i v jiném prostředí, například s kamarády venku nebo ve školce. Tímto se rozvíjí nezávislost, která hraje důležitou roli v osobním a společenském dozrávání. Nejen díky navazování sociálních vztahů se dítěti rychle rozšiřuje slovní zásoba, musí však mít dostatek slovních podnětů (Machová, 2005). Právě v pohádkách slovních podnětů k rozšiřování slovní zásoby nalezneme mnoho.

Další oblastí ovlivňující dítě v předškolním věku je to, jakým způsobem pohádky ukazují řešení různých problémů. V tomto věku děti řeší problémy, které určité nejsou zanedbatelné a způsob, s kterým se děti ztotožní, se později promítne do celoživotního postoje k řešení problémů a konfliktů. Pohádky svou formou interpretace mohou děti připravovat na typické problémové situace (Černoušek, 1990).

Předškolák tedy již dokáže sledovat dlouhý děj a umí se do jednotlivých situací vžít. Zprvu může pohádkový příběh považovat za realitu a až v průběhu vyprávění teprve postupně poznává, že jde o něco podobného jako při hře, že postavy a jejich činy nejsou přímo skutečné. Vyžaduje vyprávění či předčítání pohádek stále dokola, i když už zná příběh nazpaměť. V takovém případě se stává, že děti svému vypravěči opravují případné drobné chyby a odchylky v jejich výkladu. Dle Říčana dítě „*prostřednictvím pohádky přejímá nejstarší dědictví své kultury (i s jeho problematickými, temnými prvky) a značnou část historického programu, jímž se řídí jeho duševní vývoj.*“ To je také jednou z funkcí pohádek. Samotné naslouchání pohádce má pro dítě podobný citový význam jako hra. Hravou formou se tak může setkávat a vyrovnávat se svými strachy a konflikty, které se tak dítěti jeví přijatelněji, protože jsou zde promítány do bezpečné vzdálenosti, například díky známému „bylo - nebylo“. Předškoláci si mohou tento hravý strach přímo užívat, jelikož se cítí díky vypravěči a domácímu prostředí v bezpečí. Podobné je to i v případě dospělých hororů, jejichž funkcí je ulevovat od skutečných životních problémů (Říčan, 2006).

U dětí v mladším školním věku se pod vlivem soustavného vzdělávacího a výchovného působení systematicky zlepšuje veškerá psychická činnost. Díky tomuto působení se zlepšuje také smyslové vnímání, myšlení a řeč. Děti si cvičí paměť, která je schopna zapamatovat si a vstřebat stále více informací. V tomto věku děti začínají rozvíjet své abstraktní myšlení a zlepšuje se také koncentrace. Dítě se stále více pohybuje v sociálním prostředí. Na počátku tohoto období není ještě schopno své city a emoce skrývat. Své emoce dává bez ostychu najevo ihned a to nejen radost, ale i zlost. V průběhu vývoje však dochází k stále větší kontrole citových projevů. Machová uvádí, že stále více nabývá na významu výchova k plánovitosti. Nejen samotné plánování je v tuto dobu potřebné, je to i edukace jak poznávat, samostatně myslet a plánovitě a systematicky řešit problémy. Projevem individuálních vlastností jedince se postupně utváří jedinečný ráz charakteru a osobnosti (Machová, 2005).

2.3 Hlavní rysy pohádek působící na dítě

Základní charakteristiku pohádek jsme definovali v předchozích kapitolách. Otázkou však zůstává, které rysy a způsoby používané v pohádkách mají na děti největší vliv. Důležitou podstatu pohádek tvoří jejich mravní hodnoty a význam v rozvoji dětské identity a pochopení světa. Dalším podstatným rysem pohádek je smysl šťastného konce.

Pohádka je jedním z nejlepších svědectví mravních zásad naší společnosti. Mají nenahraditelný přínos k morální výchově dítěte. Morální síla pohádek však nespočívá pouze v tlumočení abstraktních etických principů, ale ukazuje a barvitě zobrazuje hmatatelné stránky dobra a zla. Dobro a zlo je zde zosobňováno pohádkovými postavami, které jsou jasně definovány kladnými a zápornými lidskými vlastnostmi. Díky pohádkám jsou tedy děti obeznamovány se základy mravní existence zakotvené v naší historii a kultuře. Mravní hodnoty jsou dětem předkládány formou jasného kontrastu dobra a zla u pohádkových postav. Díky tomu jsou děti schopny jasně a snadno porozumět rozdílům mravních hodnot. Ukazují například rozdíly mezi ctností a neřestí, což by nebylo možné, kdyby byly v pohádkách postavy vyobrazeny ve vší komplexní složitosti, jak je tomu v reálném světě. Děti se ztotožňují s kladnými hrdiny, hlavně protože jsou tyto postavy jednoduché, přímočaré, nekomplikované a jsou ukazovány v kladném slova smyslu (Černoušek, 1990).

Černoušek dále také popisuje důležitost konečného usmíření v pohádkách, které bývá obvykle závislé na předchozím potrestání zlé, záporné postavy. Zlé postavy jsou prezentovány jako někdo, kdo si tento trest zaslouhuje. Tyto tresty bývají pro dítě často šokující, což slouží jako odstrašující příklad vůči podobnému jednání. Mohou to být tresty jako například upálení ježibaby ve vlastní peci nebo utopení vlka v pohádce „Červená karkulka“. Nejhorší je však dle Černouška definitivní vyškrcnutí ze světa, například černokněžníkovy zmizení v nicotě. Těmito druhy eliminace zla jsou posilovány niterné složky rostoucího dětského já a samotná zdravá sebedůvěra. Černoušek (1990, s. 31) uvádí, že „*pro dítě není v životě větší hrozba než zůstat opuštěn, sám, vyvržen ze světa.*“

Další důležitou součástí pohádkových příběhů je jejich význam při rozvoji dětské identity. Díky pohádkám se dětem okolní svět svým způsobem přibližuje a pomáhá jim ztotožnit se s jejich sociálními rolami v budoucnosti. Pomáhají jim ukázat problémy a situace, které je v životě mohou potkat, a kterým budou nuceni čelit.

Pohádky jsou pro děti formou zábavy, ale jsou zde i pro poučení o nich samotných. Oproti jiným druhům literární tvorby vede pohádka dítě k objevování vlastní identity. Podporuje také onen osobní růst. Jasně a srozumitelně dává najevo, že pokud člověk vede dobrý život, tak se i přes nepřízeň osudu stává úspěšný život dosažitelným. Člověk se však nesmí nechat odradit ostatními okolnostmi. Pohádky u dětí zdokonalují schopnost intuitivně a podvědomě porozumět své vlastní povaze. Také poukazují na to, jaká dítě čeká budoucnost, bude-li rozvíjet své kladné schopnosti. Dítě je schopno vycítit, že život a jeho průběh ho může postavit před nelehká rozhodnutí a výzvy, avšak podobně vnímá i představu, že může prožívat velká dobrodružství (Bettelheim, 2000).

Bettelheim (2000, s. 75) uvádí: „*Když dítě naslouchá pohádce, napadá je při tom, jak vnést řád do svého chaotického duševního života.*“ Strukturovat skutečnost je jednou ze základních funkcí pohádek. Pohádka dítěti pomáhá oddělit nesourodé a matoucí stránky zkušenosti jednu od druhé a rozdělit je na protiklady. Ty jsou potom zobrazovány v různých pohádkových postavách.

Rozvíjené je díky pohádkám také sociální cítění, jelikož dětem představují a nepřebornou škálu postav a činů. Často se právě s jejich vlastnostmi a činy děti ztotožňují a přijímají za své jejich napodobování. V pohádkách se setkáváme

s postavami, které jsou za tímto účelem přímo vytvořeny. Mají vytvářet určitý druh vzoru, který jde dětem příkladem. Pro děti se poté tyto postavy stávají určitou formou ideálu. Tyto ideály dětí poté tvoří skupinu pohádkových hrdinů, ve které nalezneme třeba prince zabíjející draky, krásné princezny, které bojují s nepřízní osudu, atd. Toto ztvárňování ideálů pomáhá dětem ve vytvoření svého vlastního „ideálního já“. Jsou to názory a myšlenky, kterými se dítě posuzuje a samo sebe hodnotí na pozadí sociálního prostředí a kulturního zázemí (Černoušek, 1990).

Pohádky ukazují dětem, že je důležité věřit v sílu a naději, že i ten nejslabší může uspět. Poukazují na skutečnost, že důležitou součástí života je přístup k životu s nadějí, že je možné překážky překonávat. Snaží se posilovat osobnost. Nenabízí však výběr mezi dobrem a zlem, ale dává naději, že i slabý jedinec s vírou, může porazit zlo. Dle Bettelheima (2000, s. 59) *„identifikace s hrdinou umožní každému dítěti, aby si ve fantazii vynahradilo všechny skutečné či domnělé tělesné nedostatky. Jakmile s koncem příběhu dosáhne pohádkový hrdina své pravé identity, je šťasten takový, jaký je, v žádném ohledu už není ničím zvláštním“*.

2.3.1 Oidipovský problém

Velice důležitou roli hrají pohádky také při řešení oidipovských problémů jak u chlapců, tak u dívek. Fantazie, které jsou pohádkami podporovány, jsou nápomocny v řešení těchto trápení. U chlapců se tento problém vyznačuje především pocitem, že je ohrožen svým vlastním otcem. Chlapec se snaží s otcem soupeřit o pozornost matky. Otce vidí v obraze ohrožujícího netvora, který se snaží nahradit chlapcovo místo. Chlapec si přeje, aby byl matkou obdivován jako největší hrdina, to pro něj znamená „boj“ s otcem. To ovšem u chlapce vyvolává úzkost, protože otec pro něj hraje také roli ochránce rodiny. Na rozdíl od chlapců, kteří si nepřejí, aby mezi jeho vztah s matkou vstupoval někdo jiný, jsou dívky trochu v jiné pozici. V oidipovské fázi si dívka přeje stát se na důkaz lásky vůči otcí matkou jeho dětí. I pohádky, které pomáhají dívkám řešit oidipovský problém, mají jinou povahu než pohádky pro chlapce. V dívčí fantazii je matka většinou rozštěpena do dvou postav. Pohádky prezentují matku na jedné straně jako tu hodnou, která je obvykle mrtvá, kdežto na straně druhé je v protikladu zlá macecha. U oidipovského problému je tedy v pohádkách prezentována jako preoidipovská zázračně dobrá matka a oidipovská zlá matka. Zde hraje hlavní roli

žárlivost. Dobrá matka vyskytující se v dívčině fantazii by nikdy nežárlila. Také by nebránila šťastnému soužití s otcem, což u dívky zmírňuje pocit viny jejího oidipovského problému, kdy se snaží mít otce jen pro sebe. Díky pohádkám mohou děti při jejich vývoji dostat oboje. Mohou si užívat oidipovské uspokojení ve svých fantaziích, ale přitom mít i dobré vztahy s oběma rodiči ve skutečném světě (Bettelheim, 2000).

2.4 Děti a svět fantazie

Dětská fantazie hraje při vývoji jedince nezastupitelnou roli. Fantazie je určitý druh tvůrčího procesu a kreativní činnosti. Tvoří ji pamětní jevy, kdy je materiál získaný ze zkušenosti přeskupován do kombinací, které samy z těchto zkušeností nepocházejí. Je to oblast našich představ, které nejsou totožné s objektivním světem. Fantazie je s pohádkami velice úzce spjata a společně tvoří součást každého zdravého psychického vývoje dítěte.

Důležité je si uvědomit, že děti svět, který se kolem nich rozprostírá, vnímají úplně odlišně oproti dospělým. Pohádky tvoří jakési mosty, které spojují dospělý a dětský způsob myšlení. Pohádky jsou prostředek, díky kterému se mohou děti dostat díky své představivosti do světa fantazie. Bohatý a pestrý fantazijní život zabraňuje dítěti před uzavřením se do těsných hranic úzkostných snů běžného života. Mohou dítěti pomoci dostat se do jakýchsi nových, jiných dimenzí, které by v reálném světě jinak nedokázalo objevit. Dle Bettelheima dítě o určitých částech vyprávění následně samo přemýšlí, znovu si je přemítá, různě je pořádá a sní o nich. *„Tím převede nevědomý obsah do vědomých fantazií, které mu umožní s tímto obsahem nějak nakládat. Tvar a stavba pohádek mu nabízejí obrazy, díky nimž může strukturovat denní sny a s jejich pomocí dát lepší směr svému životu“*, uvádí Bettelheim (2000, s. 11).

Pohádky dětem do jejich fantazijního světa pomáhají vsunout pohádkovou všemohoucnost, ale také jim ukazují pomocí symbolického znázornění realitu našeho světa. Jsou schopné zvláštním a jedinečným způsobem pozoruhodně přetvářet ideální děje do realistických skutečností, tím mohou dětem ukázat realitu i přes to, že samy pocházejí z říše fantazie (Černoušek, 1990).

Díky pohádkovému vykreslování postav, jejich vlastností a povahových charakteristik, může dítě těmto postavám připisovat to, co se odehrává v jeho nitru. Ukazují mu, že jedna postava může představovat ničivé přání, jiná zase třeba vytoužené zadostiučinění, s další se může ztotožnit ve svých pocitech. S pohádkovou postavou může zažít lásku, vůči jiným pociťovat zlost a tak dále. Tyto pocity může dítě s postavami prožívat podle jeho vlastních potřeb v daném okamžiku (Bettelheim, 2000).

2.4.1 Proměny rodičů v pohádkách

S hlediska vývoje dítěte hrají v pohádkách velkou roli právě proměny rodičů. Každé dítě si někdy v životě potřebuje rozdělit obraz toho, co rodič představuje, na jeho laskavou stránku, ale také na tu, která ho může v horším případě i nějakým způsobem ohrožovat. V pohádkových příbězích se nejčastěji setkáváme se rozštěpením matky. Často se nám zde objevuje dobrá matka, která je popisována jako ideální a láskyplná, většinou ale jako mrtvá. V kontrastu s ní se setkáváme se zlou a nebezpečnou macechou. V tomto případě je to prostředek, díky kterému si je dítě schopno uchovávat vnitřní, výhradně dobrou představu o matce, když skutečná matka není ideální, ale také dovoluje dítěti zlobit se na macechu, aniž by tím ohrožovalo náklonnost skutečné matky. Fantazírování o zlé maceše chrání dětskou představu o dobré matce. Pohádka tak může pomáhat dítěti vydržet nepříjemné zážitky se skutečnou matkou, jelikož je schopno představit si macechu a s tou ji porovnávat. Bettelheim (2000, s. 70) v souvislosti s tímto uvádí, že *„když to dítě z citových důvodů potřebuje, rozštěpí si do dvou osob nejen svého rodiče, ale i samo sebe a věří, že tyto dvě osoby nemají nic společného“*.

Bettelheim pokazuje na problém, že spousta inteligentních, moderních rodičů velice podceňuje funkci pohádek. Dokonce je někdy dětem i odepírají. I když jim na zdravém rozvoji jejich dětí záleží, tak velice často významu pohádek nekladou odpovídající váhu. V průběhu rozvoje lidstva se i viktoriánští předkové zmiňovali o významu pohádek, které dle nich pomáhali zdůrazňovat kázeň. Při jejich hůře stravitelném životě jejich doby měli pohádky vést k vychutnávání fantazie a vzrušení, které poskytují. Někteří lidé dávají pohádkám za vinu jejich nepravdivý obraz života a z tohoto důvodu je považují za nezdravé. Neuvědomují si však, že pohádky se nesnaží přesně napodobit reálný svět takový jaký je. I samotné děti dobře ví, že pohádky jim

přímo nezobrazují skutečnost už jen z typického začátku pohádek, který většinou začíná stylem „bylo, nebylo“ či třeba u pohádek bratří Grimmů „za starých časů, kdy se ještě zaklínalo“. To dává dětem jasně najevo, že se ocitají v pohádkovém světě. A dětství je přesně doba, kdy se jejich fantazie musí živit. Když děti nabádáme ke kreslení toho, chtějí, tak tím jejich představivost podporujeme, ale je potřeba si uvědomit, že bez dostatečných stimulů jejich fantazie to nelze. Dítěti je potřeba předložit společné fantazijní dědictví v podobě lidových pohádek. Samo bez předchozích zkušeností s pohádkami tyto příběhy podporující fantazii vymýšlet nedokáže. Všechny příběhy, které je schopno vymyslet samo, jsou výtvozem a imaginací jeho vlastních přání a úzkostí. V takovém případě jde pouze o jeho vlastní rozpracování situace, ve které se v daný okamžik nachází. To je dáno tím, že bez nějakého nasměrování či příkladů dítě neví, kam by správně mělo směřovat ani jak se tam dostat. Zde pohádka dítěti nabízí to, co potřebuje nejvíce. Nasměruje ho přesně tam, kam je vhodné a ukáže mu jak tohoto cíle dosáhnout. Činí tak ale nepřímou pomocí fantazijních prvků, z kterých může dítě čerpat. Tyto prvky jsou nejlepším způsobem jak jim ukázat, co je pro ně samotné důležité k pochopení (Bettelheim, 2000).

Některé pohádky v dětech například vyvolávají pocit úzkosti a strachu, ale jakmile se s pohádkami seznámí lépe, tak se jejich původní nelibost z úzkostí může proměnit v libost z úspěšně konfrontované a zvládnuté úzkosti. Vhodné je také s dětmi komunikovat o tom jaké představy má a utvrzovat ho v pocitu, že takovéto fantazijní představy nemá samo. Dozví-li se dítě, že podobné představy prožívají i ostatní, dostaví se u něj pocit sounáležitosti a pocit, že je součástí lidstva. Nemusí tak podléhat strachu, že je podobným třeba děsivým představám a myšlenkám vystaveno samo, že nevybočuje z mezí přijatelnosti (Bettelheim, 2000).

V období růstu dětské fantazie dítě začne vnímat širší svět kolem sebe a díky jeho oidipovským zklamáním se začne pomalu jeho psychická závislost na rodičích zmenšovat. Tato změna hraje pro fantazii velkou roli a to především z důvodu toho, že doposud byli rodiče pro dítě výhradním zdrojem tělesné i duševní opory. Dítě je svými rodiči zklamáno, jelikož nevyhovují jeho dětským očekáváním a vyprošťuje se tak z úzkého rodinného kruhu. Začíná tak získávat citové uspokojení i mimo tento rodinný kruh lidí a některá svá přání si je schopno již plnit samo. Jakmile začne dítě zvládat více věcí, tak mohou mít rodiče od dítěte větší očekávání a jsou mu méně nápomocní. Z tohoto důvodu dítě prochází velikým zklamáním a začíná své potřeby a uspokojení

hledat v širším okruhu lidí. Dítě ale i tak stále potřebuje podporu a citové zázemí rodiny. Je potřeba, aby se v jeho mysli vytvářela optimistická představa budoucnosti. Pokud by bylo dítě ochuzeno o naději a nebylo by schopno představit si budoucnost, tak by se přestalo správně vyvíjet. Čím více je dítě nešťastnější, tím více je u něj potřeba rozvíjet optimistické představy (Bettelheim, 2000). Bettelheim (2000, s. 124) tuto potřebu popisuje takto: *„I když je fantazie neskutečná, dobrý pocit ze sebe a z budoucnosti, který nám poskytuje, je skutečný, a dobré pocity jsou to, co ke své podpoře potřebujeme.“*

3. Dnešní děti a pohádka

3.1 Děti a jejich vztah ke knihám

Pěstovat u dětí kladný vztah k pohádkám a k samotným knihám je v dnešní době potřeba stále více. Tento vztah se zakládá již v době, kdy není dítě schopno samo číst, tím je myšleno období předškolního věku. Zde hraje velký vliv přístup rodičů. U každého dítěte, ale i dospělého je motivace ke čtení různá. Někteří lidé hledají v knihách pouze informace a jiné než naučné knihy nečtou. Většina lidí dává přednost knihám s příběhy. Nezáleží na tom, jestli se jedná o odpočinkovou detektivku, román, klasickou literaturu nebo i pohádku. Ve čtení může najít zalíbení téměř každý, jen je potřeba najít ten svůj důvod proč číst. Pak už nám jen stačí najít tu správnou literaturu, která nám vyhovuje.

Psycholožka Kateřina Lipinská (2008) popisuje, že v první řadě jde o radost ze čtení a samotné potěšení. Uvádí, že *„rozvoj slovní zásoby, plynulé vyjadřování, rozšíření obzorů i schopnost analyzovat text a zpracovávat nové informace, to vše jsou jen vedlejší bonusy krásných okamžiků relaxace“*. I z tohoto důvodu rodičům přináší potěšení zprostředkovávat tuto užitečnou radost svým potomkům. Čtení není jen poznání, ale i samotné potěšení, které vychází ze zapojení naší fantazie, emocí a vzpomínek, které příběh vyvolává. Můžeme tak daleko lépe poznat sami sebe. Právě ono propojení naší fantazie společně s emocemi dělá čtení zajímavé, poutavé a zábavné. Fantazie dětí pracuje nejvíce právě v předškolním věku. Pohádky v tomto věku mají děti nejradši a my můžeme sledovat jejich naplno prožívané emoce. U dětí v předškolním věku můžeme pozorovat delší časový úsek soustředění se na konkrétní činnost. Tato doba závisí na zábavě, kterou dítěti činnost přináší. Podle Lipské je možné ji trénovat a postupně tak dítě navykat na delší a složitější celky. Již v batolecím věku jsou oblíbené krátké říkanky a básničky, mladší předškolák už chápe kratší příběhy. To však ještě neznamená, že ho zaujmou knihy jako takové.

Pro dítě bývají nejjednodušší na pochopení příběhy, které jsou vymyšlené a vyprávěné matkou, protože právě ona by měla být schopna nejlépe poznat úroveň, zkušenosti a schopnost dítěte příběhu porozumět. Touto formou jsou pro něj z počátku zajímavější a hlavně stravitelnější. Na čtení pohádky by se tedy mělo přecházet postupně. Jednou z výhod čtených pohádek bývají obrázkové ilustrace, které dětem

pomáhají lépe si představit konkrétní postavy, místa atd. Děti se na čtení rády podílejí, protože si mohou sami vybrat pohádku a při čtení třeba pomáhat obracet listy. U čtených pohádek je další výhodou fakt, že se čtenář může soustředit na intonaci a melodičnost textu více, než je tomu u vymýšlení děje vyprávěných příběhů. Sami můžeme vidět dětské zaujetí při našem používání gest, grimas, ale i třeba měnění hlasu. Příjemný tón hlasu a plynulé předčítání mívá na děti uklidňující účinek. Jakmile děti začnou lépe chápat a rozumět složitějším dějům, začnou dávat více přednost čteným pohádkám před vyprávěnými a vymyšlenými. Často děti vyžadují stejnou pohádku číst stále dokola. Příčinou bývá to, že se dítě u známého textu nemusí naplno soustředit na samotný děj a může si tak daleko více vychutnat atmosféru předčítání a požitky z toho, že ví, co bude v příběhu následovat (Lipinská, 2008).

V dnešní době máme k dispozici velkou nabídku všech možných literárních děl pro děti v jakémkoli věku. Jako první bychom měli děti seznamovat s krátkými povídkami, ale vhodné jsou i různé rýmovačky a apod. Říkanek jsou pro děti vhodné hlavně proto, že se jim tak děj jeví jasnější, jednodušší a poutavější. V předškolním věku by také nemělo chybět několik knížek klasických pohádek. Měli bychom se zaměřit na takové pohádky, které děti zaujmou a udrží jejich pozornost. Také je důležité alespoň z části nechat dítě samostatně rozhodovat o výběru pohádek. Lipinská zmiňuje (2008), že *„aktivní děti, které před posloucháním příběhu preferují činnost, možná najdou cestu ke knížkám přes takové, které jim umožní propojit sezení nad knížkou s činností. Tedy knížky, do nichž se smí i malovat, vlepovat samolepky, vystřihovat nebo které nabízejí hádanky a aktivity“*. Zde klade důraz na to, že by nemělo jít pouze o vybarvování obrázků nebo vystřihování, ale je potřeba tyto aktivity propojovat s nějakým příběhem.

Podle Lipinské se *„nejvíce věci děti neučí systematicky, ale spíše tím, co vidí kolem sebe“*. Často se stává, že přebírají postoje a zvyky svých rodičů. Pokud bude dítě od malička v rodině, kde někdo pravidelně čte a knihovna tvoří nepostradatelnou součást domácnosti, tak i dítě s největší pravděpodobností napodobí tento zvyk. Dobré je také s dítětem probírat, co četli jeho rodiče, když byli malí a jaké pohádky se nejvíce líbili jim. Vhodné je učit dítě uctě ke knihám, že nejsou na hraní. Už i předškolák dokáže pochopit, že kniha je něco, čeho si musí vážít a k čemu se musí chovat s citem (Lipinská, 2008).

3.2 Zprostředkování pohádky

Význam ve vývoji dítěte nehraje pohádka jen díky svému obsahu, ale velkou roli zde sehrává i to, jako formou je pohádka dítěti zprostředkována. Pokud se dítě bude dívat na pohádku v televizi, nebude mít na něj úplně stejný vliv jako například pohádka vyprávěná rodiči. Stejně tak je rozdíl, jestli je pohádka vyprávěná někým osobně nebo ji dítě poslouchá z rádia.

V dnešní době je většina pohádkových příběhů dětem předkládána ve zkrácených a zjednodušených verzích. Někteří autoři si dnes pohádky upravují dle svých potřeb a s jejich významem nakládají po svém. Kvůli zjednodušení či zkrácení pohádek někdy dochází ke ztrátě hlubšího smyslu a proto zde můžou být funkce pohádek omezené.

3.2.1 Čtení a vyprávění

Čtení nebo vyprávění bývá obvykle součástí dětského večera, kdy se dítě připravuje ke spánku a pohádka by tak zde měla hrát uklidňující roli. Dítě se tak pomocí našeho vyprávění může jasněji dostat do říše snů a příběhem se nechat pohltit. Jelikož není zapotřebí jeho aktivní účast, může tak vnímat jen samotný příběh. Osobní vyprávění pohádek dětem dopřává požadovaný pocit bezpečí a velice důležité ujištění, že samotní rodiče souhlasí, aby si jejich děti představovali, že se mohou díky představivosti sami vžívat do hrdinských rolí a porážet zlo. Z tohoto důvodu Bettelheim (2000, s. 16) píše, že *„číst není totéž jako nechat si pohádku vyprávět“*. Pokud jsme schopni pohádku vyprávět s citovým zaujetím pro příběh i pro dítě samotné, tak může pohádkový děj dětem nenásilnou formou předvést její mezilidské symbolické významy a její poslání, proto je lepší pohádky vyprávět (Bettelheim, 2000).

„Pohádky jsou vyprávění směřující k sjednocování protikladů, k usmiřování protichůdných sil, slovem k dosahování celistvosti. Pohádky dobře vyprávěné a dobře pročítané již v dětství připravují solidní základy pro pozdější stavbu celistvé, integrované osobnosti dospělého člověka.“ (Černoušek, 1990, s. 27)

Dle Černouška bychom si měli uvědomit jedinečný význam pohádek a jejich nezastupitelnost v dětském vývoji. Každý z rodičů by si měl najít čas a společně ho se

svými dětmi trávit v pohádkovém světě. Díky čtení či vyprávění vzniká mezi dospělým a dítětem komunikační kontakt, který tvoří základní psychickou vazbu. Vypravěč by měl příběh s dítětem prožívat, ba dokonce spoluprožívat. Tento druh komunikace a vzájemná psychická vazba u vyprávění pohádkových příběhů je v tomto smyslu nenahraditelná. Rodiče by neměli v žádném případě dopustit, aby bylo dítě vystaveno jen jednostrannému zahlcení jejich mysli například televizí, která svým přímým vyobrazením postav a celého příběhu děti velice přitahuje. Je nezbytné v dětech pěstovat kladný přístup a vztah ke čtení, vyprávění, ale i naslouchání (Černoušek, 1990).

3.2.2 Děti a televizní pohádky

Svět, ve kterém nyní žijeme, není pro klasické pohádky zrovna přátelský. V technické době málokdo usedne ke knize, aby předčítal svým dětem příběh o smyšleném hrdinovi. Naopak, rodiče raději pustí televizi a dítě tak sleduje děj bez svých vlastních imaginací, bez skrytých psychologických aspektů. Někteří se dokonce domnívají, že pohádky jsou dětem nebezpečné, že uvádí děti na scesti.

Další možnosti vyobrazení pohádek mohou děti sledovat právě v televizi. V naší době plně moderních technologií jsou počítače a televize každodenní součástí našich životů. Televizní pohádky, které jsou u dětí velice oblíbené, mohou mít silný negativní dopad na jejich zdravý vývoj. Fyzických problémů dětí, které dlouhodobě a často sledují televizi, je velké množství. Nás bude zajímat především souvislost televizních pohádek s psychickým vývojem dítěte. Jsou televizní pohádky pro děti vhodné? Mohou tyto pohádky nahradit klasické čtení nebo vyprávění? Tyto otázky by si měl položit každý, kdo se rozhodne své dítě posadit před televizní obrazovku.

Doktor Lukáš Dostal (2003) ve svém článku „*Děti a televize*“ poukazuje na fakt, že stále méně lidí čte. Uvádí, že „*mezinárodní výzkumy ukazují, že s výjimkou sportu je úroveň všeobecných vědomostí tím nižší, čím vyšší je doba denně strávená u televize. Doba strávená u televize se také negativně projevuje na vyjadřovacích a matematických schopnostech dětí*“. Nejvíce však sledování televizních pohádek zasahuje do rozvoje dětské fantazie a tím i do schopnosti kreativity dospělého věku. Děti, které jsou navyklé pouze na televizní pohádky, nejsou na čtené pohádky zvyklé a mohou se u nich nudit a

to především z nedostatku fantazie a představivosti. Díky častému sledování televize mohou mít děti omezenou schopnost vytvářet vnitřní obrazy a představy. Televizní obrazovka dětem předkládá jasný a hotový obraz toho, co chce ukázat. Z tohoto důvodu nepodněcuje dětskou fantazii a dítě tak nezapojuje svoji vlastní představivost. Pohádky zprostředkovávané televizí jsou také mnohem rychleji prezentovány než třeba pohádky čtené, a proto k nim není dítě schopno v plné míře zaujmout nějaký osobní vztah a postoj. V průběhu dalšího vývoje dítěte se mohou tyto nevhodné prezentace pohádek projevit i v negativním vývoji hlubokého citového prožívání, s kterým tak mohou mít děti v budoucnu problémy. Ohrožená je také schopnost empatie, kdy se dítě není schopno vcítit do druhých lidí. Ovlivněná může být ještě předvídatost a schopnost řešit nové, neočekávané situace (Dostal, 2003).

Dostal poukazuje na skutečnost, že jsou dnes ordinace logopedů a foniatrů přeplněné dětmi s poruchami řeči. Uvádí, že *„ještě v polovině 70. let se vyskytovaly poruchy řeči u 4 % dětí v předškolním věku. Ve 2. polovině 90. let stoupl procento dětí s poruchami řeči zjišťovaných na základě stejných kritérií jako v 70. letech na neuvěřitelných 25 %“*. Také zmiňuje, že podíl dětí s poruchami porozumění řeči je ještě vyšší. Poruchy řeči však nejsou vázány na sociální postavení rodiny. Děti, které pochází z rodiny vysokoškolsky vzdělaných rodičů, mohou mít stejné problémy jako děti z rodin s nižším vzděláním a obráceně. U většiny dětí s těmito poruchami však není na vině zdravotní porucha, ale jak uvádí většina lékařů a terapeutů, je touto příčinou narušení samotného vývoje řeči a stále narůstající mlčení mezi dětmi a jejich rodiči. Příčin onoho mlčení je celá řada, ale jedním z hlavních důvodů je časté sledování televize (Dostal, 2003). Také uvádí fakt, že *„v civilizovaných zemích aktivně sledoval dospělý televizi v 60. letech v průměru 1 hodinu denně, v roce 1980 již 2 hodiny, v roce 1998 téměř 3,5 hodiny denně. Tato doba znamená pro děti mlčení.“*

Televize nemá pouze a jen negativní vliv na děti, ale pravdou zůstává, že časté sledování televize v dětství zásadním způsobem ovlivňuje vývoj intelektuálních, citových a z velké části i volných schopností člověka a jeho individuality. Problémů, které se mohou objevit, existuje celá řada. U dětí může docházet k ovlivnění vůle v procesu vidění, dále nadměrné sledování televize znemožňuje vytváření individuálního citového vztahu k viděnému a hlavně podlamuje fantazii a kreativitu dětských myslí. Také brání a brzdí vývoj motorických schopností dítěte, tím podporuje pasivní postoj ke světu a může podlamovat vůli jako takovou. K fyzickým problémům

vývoje dochází bez ohledu na výběr pořadů, které dítě sleduje. Avšak u některých konkrétních pořadů, pohádek nebo filmů může docházet k nereflektovanému přejímání mravně pochybných postojů, které si děti přivlastňují za své. V dnešní době televize systematicky otupuje nejen naši mysl, ale i mysl našich dětí vůči násilí, bolesti, utrpení a smrti druhých lidí (Dostal, 2003).

V předškolním věku není dítě ještě schopno samo rozpoznat, co je nebo není dobré pro jeho vývoj a proto by tuto zodpovědnost měli nést rodiče. Dítě je jako nepopsaná kniha a vnímá hlavně to, co je mu předkládáno. Podle Dostala u dítěte kolem sedmého roku života ještě stále neexistuje jednoznačná hranice mezi jeho vnitřním a vnějším světem. Tím pádem i u televizních pohádek a pořadů není schopno naprosto přesně odlišovat skutečnost a fikci. U každého dítěte se věk, ve kterém je schopné rozlišovat v televizi realitu od fikce, liší podle jeho vlastního stupně vývoje. Až v rozmezí osmého a dvanáctého roku je dítě schopno rozeznat a pochopit úmysl skrytý například za reklamním spotem. I v tomto věku má televize stále ještě negativní vliv na formování duševního života dítěte. Informační přínos televize, který je přínosem hlavně pro starší děti a dospělé, v tomto věku ještě pro dítě nehraje výraznější roli. Dostal klade důraz na velice pečlivý výběr toho, co dětem dovolíme sledovat a ideálně se na tyto dětské pořady a pohádky dívali s nimi. Vhodné je společně s dětmi sledovat tyto dětské pořady a později s nimi mluvit o tom, co v televizi viděly, co si o tom myslí atd. S příchodem dvanáctého roku života se u dětí začíná projevat schopnost kritiky a kritického odstupu od světa. V tomto věku již hraje informační přínos televize větší roli a může být i pro dítě skutečným přínosem. Především na něj už nemá tak negativní vliv, jak tomu bylo v mladším věku. Rodiče by stále měli důkladně dohlížet na výběr pořadů, které děti sledují a také s nimi komunikovat o různých psychologických tricích používaných při reklamách mezi pohádkami. Je žádoucí děti naučit s televizí rozumně zacházet a vysvětlit jim její vlivy, obrovské možnosti skryté manipulace diváka a vůbec to, jakým způsobem televizní pořady, pohádky a filmy fungují a co je jejich funkcí a cílem. Po nástupu puberty již nemusí naše názory dítě zajímat, proto je tento druh a účel komunikace s dítětem vhodný právě kolem dvanáctého roku života (Dostal, 2003).

Závěrem Dostal (2003) dodává, že *„děti potřebují osobní oslovení. Vyprávěná nebo přečtená pohádka má pro vývoj řeči, fantazie a duševních kvalit mnohonásobně větší význam než sebekrásnější pohádka v televizi“*. Hlavním rozdílem je, že při vyprávěné pohádce můžeme přizpůsobit dynamiku vyprávění momentálnímu stavu

dítěte. Uzpůsobit vyprávění můžeme podle jeho reakcí či otázek. Velký význam samozřejmě hraje prohlubování vztahu dítěte a rodičů, jak bylo již zmíněno v předchozích kapitolách. Životní jistoty a pocit sounáležitosti se světem děti nezískají u televize, ale zážitky a získanými zkušenostmi ze skutečného světa, který si u televize ohmatat nemohou. Děti potřebují osobní zkušenost se světem a reálné zkušenosti, které jim ukážou, že jejich jednání a činy mají skutečné následky. Ruku v ruce s psychickými problémy jdou i problémy fyzické a naopak. Pokud děti tráví mnoho času u televizních pohádek, tak se mohou projevit fyzické problémy i na jejich pohybovém aparátu. Nedostatek pohybové aktivity v mladším věku hraje také rozhodujícím způsobem roli ve vývoji a formování mozku (Dostal, 2003).

Praktická část

4. Výzkumné šetření

4.1 Úvod

Dnešní doba plná moderních technologií přináší dětem, ale i rodičům tolik možností jak trávit svůj volný čas, že na zájmy a koníčky, kterými se bavili jejich babičky a dědečkové, nezbývá moc času a jsou vytlačovány do pozadí. To se svým způsobem děje i s pohádkami. Dnešní společnost je sice schopna pohádky prezentovat moderním způsobem, kterými jsou například televizní animované filmy, ale uznajme sami, že od klasického vyprávění našich prarodičů se tato forma v mnohém liší. Stále více rodičů zapomíná, že pohádka je při vývoji dítěte velice důležitá. Často se setkáváme se situací, že se rodiče z nedostatku času snaží zabavit své děti televizí. V praktické části jsem se zaměřil na vztah dětí k pohádkám, ale především na to, jakým způsobem a jak často jsou dětem pohádky zprostředkovávány. Informace byly získávány pomocí krátkého dotazníku. Cílem práce bylo zjistit, v jaké míře mají děti možnost přijít s pohádkami do kontaktu. Dále mě také zajímalo, jakou důležitost pohádkám přisuzují samotní rodiče a v jaké míře si myslí, že pohádky působí na vývoj jejich dítěte. V praktické části vycházím z předešlé teorie popsané v teoretické části této bakalářské práce. V jednotlivých kapitolách nalezneme cíle a formulace hypotéz, popis dotazovaných, postup při sběru dat, použité metody a jejich popis, dále výsledky jednotlivých otázek a následné potvrzení či vyvrácení hypotéz.

4.2 Cíle a formulace hypotéz

Hlavní myšlenkou praktické části bylo pokusit se zjistit, v jaké míře mají děti možnost od svých rodičů slyšet čtené či vyprávěné pohádky. Předpokládám, že většina rodičů svým dětem v předškolním věku, na který jsem se zaměřil, čte nebo vypráví pohádky. Stále více lidí si dnes nemůže dovolit zůstat na mateřské dovolené do pozdějšího věku dítěte a nastupují do práce, co nejdříve. Z toho vyplývá i jejich časová vytíženost, tím pádem méně času, který mohou trávit s dětmi. Z tohoto důvodu jsem se zaměřil na otázku, kolik času tráví s dětmi společně nad pohádkami. Dále mě zajímalo,

jakým způsobem vnímají pohádky. Jestli je považují za důležité ve vývoji svých dětí či nikoli. Také se v dotazníku zabývám vztahem dětí k televizi a následně tím, kolik času stráví před obrazovkou sledováním televizních pohádek.

Cíle:

Hlavním cílem bylo pomocí dotazníku zjistit:

- kdo a jak často čte nebo vypráví dětem pohádky
- zda děti sledují televizní pohádky a jak často
- za jak důležité pokládají rodiče pohádky ve vývoji svých dětí

Formulace hypotéz:

H1: Předpokládáme, že více jak 50% rodičů dává přednost čtení před vyprávěním pohádky.

H2: Předpokládáme, že 100% dětí sleduje televizní pohádky a z toho více jak 50% těchto dětí tráví u televizní obrazovky více jak 1 hodinu denně.

H3: Předpokládáme, že více jak 75% rodičů si myslí, že pohádky hrají důležitou roli při vývoji dětí a mají vliv na jejich chování.

4.3 Popis zkoumaného vzorku a postup při sběru dat

Všichni rodiče, kteří byli dotazováni, měli v době prováděného výzkumu dítě ve věkovém rozmezí čtyř až šesti let. Dotazovaný byl vždy jeden rodič z celkového počtu šedesáti rodin, které mají alespoň jedno dítě v předškolním věku. Největší část dotazovaných pochází z obce Lelekovice, kde byl dotazník rodičům k dispozici v místní mateřské školce. Další část dotazovaných tvoří lidé z Brna a jeho blízkého okolí. Jedná se o rodiče různých povolání a rozdílného vzdělání. Dotazník vyplňovali rodiče se základním, odborným, středním s maturitou nebo vysokoškolským vzděláním. Většina z dotazovaných rodičů má jedno nebo dvě děti v předškolním věku, pouze dvě rodiny

mají děti tři. Výzkumného šetření se účastnilo 43 matek a 17 otců. Rodiče bez většího množství dotazů dotazník ochotně vyplnili a odevzdali.

Dotazníky byli v období od listopadu 2010 do března 2011 k dispozici v mateřské školce v Lelekovicích, kde je rodiče mohli rovnou vyplňovat a odevzdávat na určené místo. Tímto způsobem bylo vyplněno 50% všech dotazníků. Ostatní vyplněné dotazníky byly posílány elektronickou poštou různým rodinným známým a kamarádům. Ti byli požádáni o poslání dotazníku dalším lidem s žádostí o vyplnění a poslání vyplněného dotazníku zpět k autorovi.

V záhlaví dotazníku byly popsány cíle a účel, pro který byl vytvořen a kterému by měly výsledky sloužit. Také zde dotazované osoby našli základní informace potřebné ke správnému vyplnění. Dále rodiče v dotazníku anonymně vyplňovali své pohlaví, své dosažené vzdělání a počet dětí společně s jejich věkem. Následně přikročili k samotnému vyplňování otázek. Bez komplikací dotazník vyplnili a v zápětí odevzdali. Tyto informace získané dotazníkovou metodou byly poté vyhodnocovány a zpracovány formou grafu v následující praktické části této bakalářské práce.

4.4 Použité metody a jejich popis

Při výzkumném šetření byla použita metoda dotazníku. V dnešní době je právě tato metoda jednou z nejběžnějších a nejpoužívanějších při sběru dat pro různé průzkumy. Informace získává formou odpovědí na předem definované otázky od respondentů, kteří na otázky odpovídají. Pokud bychom měli srovnávat s jiným typem průzkumu, například s pozorováním, osobním nebo telefonickým rozhovorem a podobně, musíme zdůraznit jeho hlavní výhody. Těmi jsou:

- možnost rychle získat velké množství informací,
- u dotazníku s danými možnostmi odpovědí rychlé a snadné vyhodnocení,
- jednoduchost vyplnění,
- možnost vyplnění v klidu bez rušivých elementů,
- nízké náklady.

Především kvůli těmto výhodám byl dotazník vybrán i jako metoda při získávání informací tohoto výzkumného šetření.

Zmínit je však potřeba také nevýhody, kterými jsou:

- přesnost a objektivita závisí na ochotě dotazovaných,
- může být obtížnější získávání respondentů,
- respondenti mohou uvádět nepravdivé údaje,
- 90 % komunikace je nonverbální, kterou dotazník nedokáže zachytit.

V dotazníku byla použita skupina jednoduchých uzavřených otázek s předem stanovenými možnostmi odpovědí. Otázek bylo použito méně a to hlavně z důvodu, že větší množství z otázek může řadu respondentů odradit. Dotazník byl vytvořen tak, aby byl pro dotazovanou osobu jednoduchý a zdržel ji jen na pár minut. Otázky a možné odpovědi byly formulovány jasně, stručně a tak, aby se k jedné konkrétní odpovědi mohl přiklonit každý z dotazovaných.

Používaný dotazník naleznete v příloze na konci bakalářské práce.

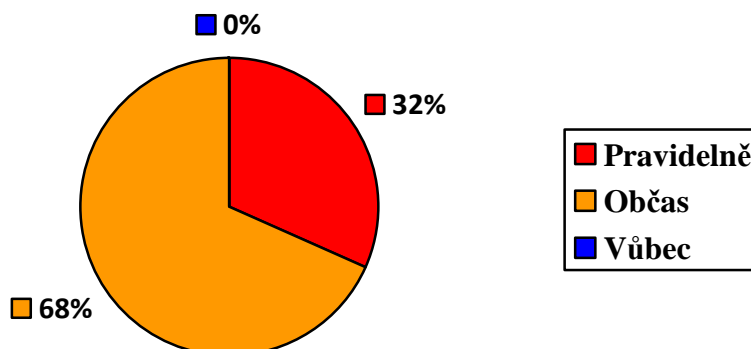
4.5 Výsledky jednotlivých otázek

Rodičům bylo pomocí dotazníku předloženo devět otázek, na které měli odpovídat. Jejich odpovědi byly zpracovány a formou grafů zahrnuty do této bakalářské práce za účelem potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz. Jednotlivé otázky jsou rozepsány níže společně s grafy, které vyjadřují procentuální zastoupení odpovědí. Podíly jednotlivých odpovědí jsou od sebe barevně odděleny kvůli lepší orientaci. Otázky byly vytvořeny tak, abychom se dozvěděli, jaký vztah mají děti, ale i rodiče k pohádkám. Z otázek a jejich odpovědí budeme schopni usuzovat, jakou mírou jsou dětem vyprávěny nebo čteny pohádky, jak často mají děti možnost se s pohádkou setkat a v jaké podobě, kolik tráví děti času u televizních pohádek, ale také za jak důležité považují rodiče pohádky při vývoji jejich vlastních dětí.

Jednotlivé otázky a odpovědi:

1) *Jak často čtete nebo vyprávíte dětem pohádky?*

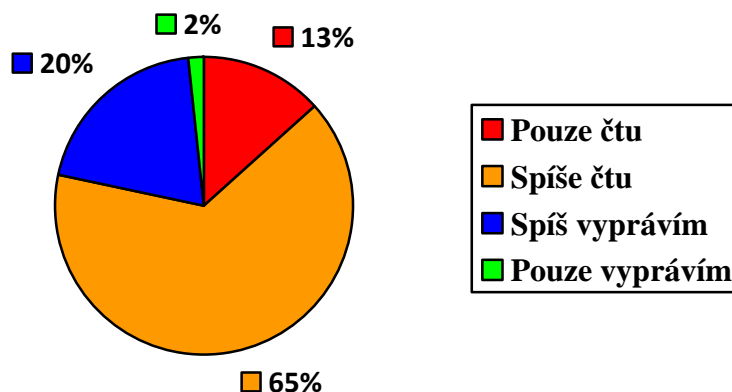
Graf č. 1: Odpovědi na otázku č. 1.

Z grafu č. 1 jasně vyplývá, že 100% dotazovaných respondentů svým dětem pohádky čte, nebo vypráví. To nám ukazuje, že pohádka je nedílnou součástí většiny rodin. Avšak pravidelně čte pohádky dětem pouze 32% rodičů, což v případě její důležitosti na vývoj dítěte není tolik, kolik bychom mohli předpokládat. Pro přesnější informace ohledně času, který tráví děti s pohádkami, bychom museli oslovit více respondentů a možností by muselo být na výběr více, popřípadě bychom museli použít otevřenou otázku.

2) Čtete nebo vyprávíte svým dětem pohádky?

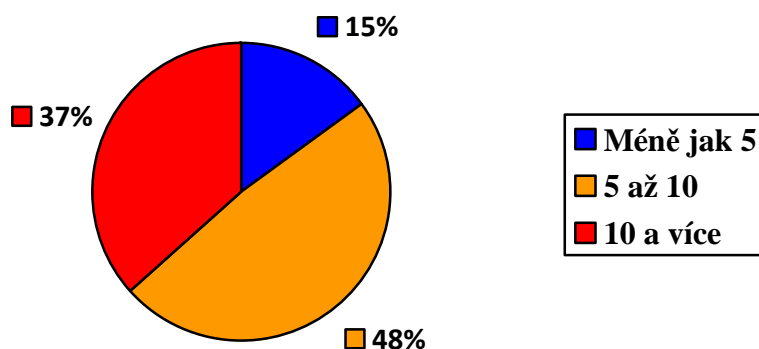
Graf č. 2: Odpovědi na otázku č. 2.

U grafu č. 2 můžeme vidět, že 78% rodičů dává přednost četbě pohádek před vyprávěním. Z těchto informací můžeme usuzovat, že čtení je v dnešní době pro rodiče pohodlnější, jednodušší a méně psychicky náročné než vyprávění, kde se musí sami podílet na konstrukci příběhu a mnohem více se musí s dítětem vnitřně spojit, aby dosáhli emotivně vyváženého a celistvého pohádkového příběhu. Daleko více je zde zapojována soustředěnost a fantazie rodičů. U vyprávění proto může docházet k větší únavě vyprávějíčího, z tohoto důvodu může být dávána přednost právě čteným pohádkám. Jen jeden z dotazovaných respondentů v dotazníku uvedl, že pohádky pouze vypráví.

3) Kolik pohádkových knížek se nachází ve Vaší domácnosti?

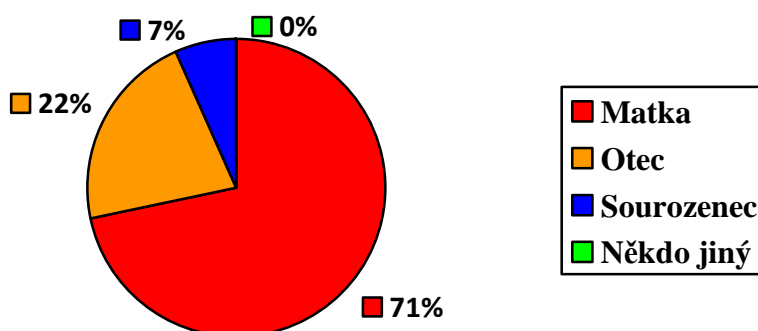
Graf č. 3: Odpovědi na otázku č. 3.

Podle grafu č. 3 můžeme vidět, že 85% tvoří domácnosti, kde bychom našli pět a více knih s pohádkovou tematikou. To je bezpochyby dobrá zpráva, jelikož v předškolním věku hrají pohádky velice důležitou roli v psychickém a sociálním vývoji dítěte. Zbýlých 15% uvádí, že vlastní méně jak pět knih, což však automaticky neznamená, že děti nemají žádný přístup k pohádkám. Někteří rodiče mohou svým dětem pohádky zprostředkovávat pouze formou vyprávění, zvukovým přehrávačem nebo televizí.

4) Kdo nejčastěji čte Vašim dětem pohádky?

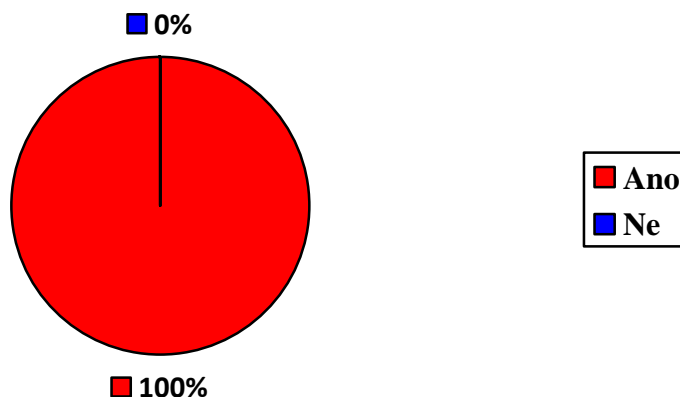
Graf č. 4: Odpovědi na otázku č. 4.

Graf č. 4 nám ukazuje podíl osob, které se nejčastěji společně vydávají s dětmi do říše fantazie. Dětem nejčastěji čtou matky, pak otci, kteří však nejsou zastoupeni v takovém množství. Možnost „matka“ označilo až 71% dotazovaných respondentů. Ve čtyřech případech tomu byli starší sourozenci. Možnost „někdo jiný“ zde byla vložena pro případ, že by v některých domácnostech nejčastěji četl nebo vyprávěl pohádku některý z prarodičů, popřípadě nějaký jiný rodinný příslušník. Takový se však mezi dotazovanými nenašel.

5) Sleduje Vaše dítě televizní pohádky?

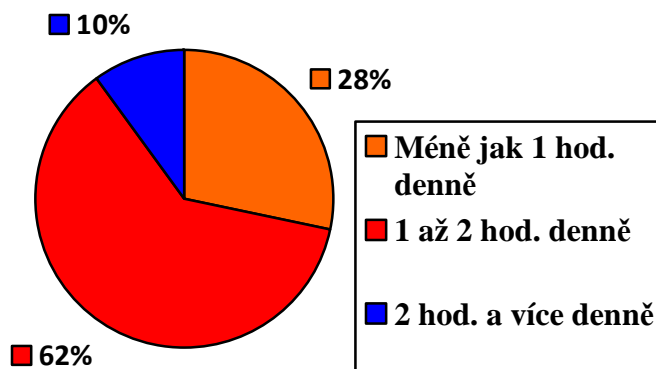
Graf č. 5: Odpovědi na otázku č. 5.

U této otázky 100% rodičů uvedlo, že jejich děti v předškolním věku pohádky v televizi sledují. Dnešní moderní uspěchaná doba nedává rodičům mnoho volného času. Proto také rodiče nemají tolik možností, aby veškerý svůj volný čas trávili se svými dětmi. Tím pádem se často stává, že dítě „odloží“ před televizní obrazovku nebo počítač. Čas, který naši prarodiče trávili venku hrou společně s ostatními kamarády, je dnes ve velkém množství nahrazován právě televizními pořady, pohádkami a animovanými filmy pro děti. Ve skupině dotazovaných respondentů se nenašel nikdo s dítětem, které pohádky v televizi nesleduje. Předpokládáme možnost, že pokud by dotazník oslovil více respondentů, tak by se objevil někdo, kdo svému dítěti z určitých důvodů televizní pohádky úplně zakazuje. Společně s tím ale nepředpokládáme, že by se i ve větším počtu respondentů našlo zdravé dítě, které by televizní pohádky naprosto odmítalo.

6) Kolik času průměrně tráví Vaše dítě u televize?

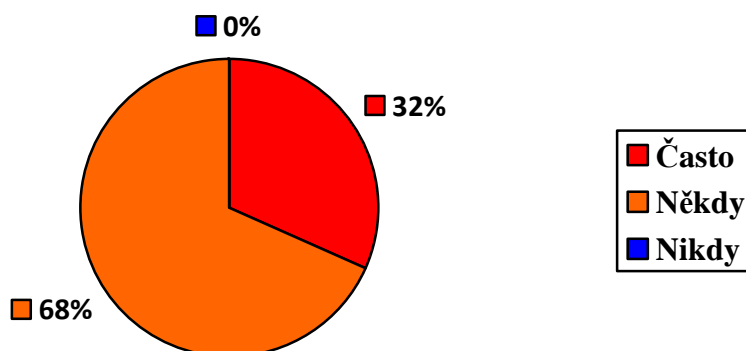
Graf č. 6: Odpovědi na otázku č. 6.

Až 72% rodičů, kteří se účastnili tohoto výzkumného šetření, uvedlo, že se jejich dítě na televizi dívá více než jednu hodinu denně. V menšině jsou potom děti, které se na televizi dívají jen minimálně nebo méně jak jednu hodinu denně. Takové děti tvoří pouze 28%. To nám dává zřetelně najevo, jakou oblibu u dětí tvoří právě televize. Vhodnost a výběr televizních pohádek a pořadů by měl každý rodič dobře zvažovat. Pokud děti tráví v předškolním věku tolik času u televizní obrazovky, tak obsah sledovaného může a má velký vliv na jeho vývoj. Je však potřeba brát v potaz i možnosti, které se dětem v jejich volném čase dostávají nebo nedostávají. Důležité je pro děti vytvořit dostatek vhodných alternativ, kterými by mohli zaplnit svůj volný čas. Je pravděpodobné, že děti v městech budou u televize trávit více času než děti z venkova.

7) *Povídáte si s dětmi o pohádkách, které poslouchají či sledují?*

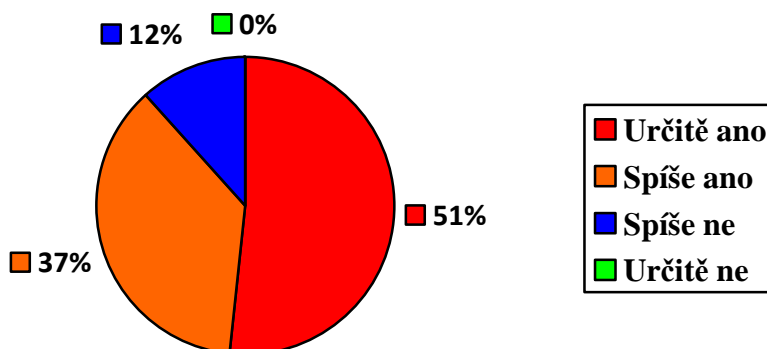
Graf č. 7: Odpovědi na otázku č. 7.

Z grafu můžeme vyčíst, že kompletně 100% rodičů si s dětmi alespoň občas o viděných či slyšených pohádkách povídají. Důležitým a žádoucím zjištěním u otázky číslo 7 bylo, že nikdo z dotazovaných rodičů neoznačil možnost, která by říkala, že si s dětmi o pohádkách nikdy nepovídají. Komunikace s dítětem o tom, co zrovna prožívá, je v jeho vývoji velice důležitá. Spoluprožívání a samotná komunikace pomáhá v dítěti udržovat pocit bezpečí a jistoty. Dítěti v mnohých směrech velkým způsobem pomáhá, když se mají o své zážitky s kým podělit a popovídat si o nich. Rodiče dobře ví, že pohádkový svět je jakýsi prostředek, pomocí kterého mohou s dítětem prohlubovat vztahy a najít společnou řeč.

8) *Myslíte si, že pohádky mají vliv na chování vašich dětí?*

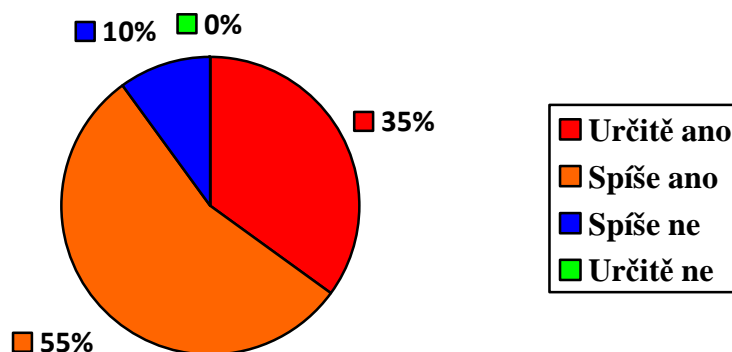
Graf č. 8: Odpovědi na otázku č. 8.

Z odpovědí na otázku č. 8 nám vyplývá, že 88% účastníků dotazníku se shoduje na tom, že mají pohádky přímo vliv na chování jejich dětí. U respondentů se neobjevil nikdo, kdo by označil možnost určitě ne. Z tohoto důvodu můžeme soudit, že většina rodičů si myslí, že pohádky mají na chování dětí alespoň z části nějaký vliv. 37% rodičů, si myslí, že na jejich chování mají vliv určitě. Zde je velice žádoucí, aby rodiče dobře zvažovali, jaké pohádkové příběhy jsou pro děti vhodné. Některé dnešní animované filmy pro děti mohou ukazovat různé situace a jednání pohádkových postav, které pro zdravý vývoj dětí nemusí být vhodné. Jedná se o filmy pro děti, kde můžeme nalézt mravně pochybné postoje pohádkových postav, které se mnohdy chovají nevhodným způsobem jen proto, aby diváka pouze pobavily.

9) Myslíte si, že pohádky hrají důležitou roli při vývoji Vašeho dítěte?

Graf č. 9: Odpovědi na otázku č. 9.

Z grafu jasně vyplívá, že 90% rodičů uznává vliv pohádek na vývoj svých dětí. Myslí si, že pohádky hrají více nebo méně důležitou roli, ale většina se shoduje na tom, že zde pohádkový vliv na vývoj je. Stejně jako u otázky č. 8, která se týkala vlivu pohádek na chování dítěte, tak i zde se nenašel nikdo, kdo by si myslel, že pohádky určitě nemají vliv na vývoj jejich dítěte. Podobně jako v předchozí otázce většina rodičů odpověděla kladně. Mírným rozdílem je fakt, že rodiče u otázky č. 8 více odpovídali určitě ano u vlivu na chování dítěte. U otázky č. 9 bylo 35% rodičů, kteří přisuzují pohádkám určitě důležitou roli v jejich vývoji.

4.6 Výsledek šetření a potvrzení hypotéz

Cílem výzkumu bylo zjistit, do jaké míry rodiče vnímají důležitost pohádek ve vývoji svých dětí a vliv na jejich chování. Díky použité metodě dotazníku jsme byli také schopni zjistit, kolik rodičů dává přednost čtení před vyprávěním pohádek, ale také jak často mohou děti pohádku od rodičů slyšet. Pozitivní informaci, kterou výzkum přinesl, je skutečnost, že 85% domácností vlastní více než pět pohádkových knih. Ve spojení s rodičovským zájmem má většina dětí možnost se s pohádkovými příběhy stýkat a brát si z nich ponaučení.

Na začátku praktické části jsme si stanovili tři hypotézy, které se nám všechny díky dotazníku podařilo potvrdit. Všechny naše předpoklady se do jisté míry naplnili.

H1: *Předpokládáme, že více jak 50% rodičů dává přednost čtení před vyprávěním pohádky.*

Hypotéza H1 byla potvrzena odpověďmi na otázku číslo 2. Zde 78% rodičů označilo odpovědi, které dávají přednost čteným pohádkám. Toto číslo je poněkud vysoké, když si uvědomíme pozitivní přínos vyprávěných pohádek. Myslím, že dáno je to drobnou leností a malou fantazií rodičů. Na druhou stranu asi málokdo dokáže vyprávět pohádky každý den. Myslím, že ideální pro dítě je najít určitý kompromis a používat obě dvě formy, jak vyprávění, tak i čtení.

H2: *Předpokládáme, že 100% dětí sleduje televizní pohádky a z toho více jak 50% těchto dětí tráví u televizní obrazovky více jak 1 hodinu denně.*

Druhá hypotéza byla taktéž potvrzena a to hlavně díky otázce číslo 5 a 6. Zde můžeme vidět, že 100% dětí dotazovaných rodičů má k dispozici možnost sledovat televizní pohádky. Nepotěšující zprávou je však fakt, že dětí, které tráví u televizní obrazovky více než jednu hodinu denně, je celých 72%. U dětí v předškolním věku je toto číslo dáno především oblibou animovaných pohádek, dětských pořadů a dalších. Může být ale způsobeno také nedostatkem možností trávení volného času. Zde bych doporučoval najít více alternativ, jak by mohli děti trávit volný čas. Vhodné jsou různé druhy koníčků, her a více kontaktu s rodiči, ale i přírodou. Výslednou roli a zodpovědnost má ve výsledku vždy rodič. Ten rozhoduje, kolik času dítě u televize může nebo nemůže strávit. Tudíž apelace na rodiče, aby se děti nedívaly tak často na

televizi, je určitě na místě. Rodiče by měli být schopni dětem zajistit vhodné zaplnění jejich volného času.

H3: *Předpokládáme, že více jak 75% rodičů si myslí, že pohádky hrají důležitou roli při vývoji dětí a mají vliv na jejich chování.*

Hypotéza H3 byla potvrzena díky otázkám číslo 8 a 9, ale také zde hraje roli i otázka číslo 7. Jak je z výsledků dotazníku vidět, rodiče si myslí a uznávají vliv pohádek na chování a vývoj dítěte. U otázky číslo 8 zjišťujeme, že 84% rodičů považuje pohádky za činitel, který ovlivňuje chování. Stejně tak 90% rodičů považuje pohádkové příběhy za důležité při celkovém vývoji jejich dětí. To, že na zdravém vývoji a slušném chování dětí rodičům záleží, je možné pozorovat u odpovědí na otázku číslo 7. Zde jich 100% uvádí, že s dětmi alespoň z části o pohádkách komunikují.

4.7 Dílčí závěr

Výzkumné šetření, které bylo součástí této bakalářské práce, můžeme považovat za úspěšné. Hypotézy, které jsme si na začátku práce stanovili, byly pomocí metody dotazníku potvrzeny. Pozitivní informací je skutečnost, že rodiče chápou a uznávají vliv pohádek na vývoj svých dětí. Většina rodičů svým dětem dopřává krásné chvíle strávené společně s pohádkami před spaním a považují tyto chvíle za důležité. Méně pozitivní zjištění je bohužel u odpovědí na otázky týkající se času stráveného dětmi u televizních obrazovek. Dle mého názoru, by děti v předškolním věku neměli trávit tolik volného času u televizních obrazovek. Rodiče by měli být natolik pečliví a zodpovědní, aby svým dětem zajistili plnohodnotné využití jejich volného času.

Důležité je zmínit fakt, že pokud bychom chtěli mít přesnější výsledky, museli bychom oslovit mnohem větší množství respondentů ze všech sociálních skupin. V naší skupině dotazovaných se nenašel nikdo, kdo by pohádku považoval za vyloženě nedůležitou. Většina respondentů bez ohledu na jejich dosažené vzdělání mají v domácnosti pohádkové knihy, které jsou dětem plně k dispozici. Závěrem bych chtěl zmínit, že i když mají dnešní rodiče stále méně času, tak si i tak většina z nich nějaký ten čas pro děti a pohádky vždy najdou, což je velice důležité a správné.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké mají dnes děti možnosti setkání s pohádkou, jak často mohou pohádky prožívat se svými rodiči, ale také jak pohádku a její důležitost vnímají rodiče, kteří ve vývoji dítěte hrají nezastupitelnou roli. V práci jsem se zabýval především dětmi v předškolním věku, jelikož zde je jejich fantazie a pohádková představivost na vrcholu.

V teoretické části jsme mohli číst o historii pohádek, jejich hlavních rysech, funkcích a o vlivech působící na duševní vývoj dítěte u jednotlivých vývojových období. Z poznatků teoretické části jsme se dozvěděli, že pohádka má veliký význam v procesu dětského vývoje a hraje důležitou roli v utváření morálních hodnot dítěte. Děti se díky pohádkám učí, jakým způsobem funguje společnost a osvojují si díky nim určité vzorce chování, které budou v životě používat. Pohádky jsou plné odkazů na různé druhy chování, jednání a postojů, které děti přijímají za své. Díky těmto osvojeným hodnotám jsou pak následně schopné přispívat společnosti jako takové a sami tyto hodnoty předávají svými činy a chováním dalším generacím.

Součástí praktické části bylo výzkumné šetření, které nám pomocí dotazníku potvrdilo hypotézy stanovené na začátku práce. Výsledkem bylo zjištění, že rodiče si dobře uvědomují důležitost pohádek a proto také většina z nich pohádky čte nebo vypráví. Méně potěšující však bylo zjištění, že děti většiny dotazovaných respondentů průměrně sledují televizi více jak jednu hodinu denně.

Bakalářská práce nás seznamuje s hlavními součástmi pohádek, které na děti působí. Měli bychom si však také uvědomit rozdíl, jakým jsou dnes pohádky dětem zprostředkovávány. V dobách našich prababiček děti netrávili volný čas u televizí a počítačů, ale pohádky byly daleko větší součástí jejich života. Nedostatek fantazie a představivosti podporované právě pohádkami, může mít na dítě neblahé následky v jeho budoucím vývoji. Proto by se měl každý rodič vždy pečlivě zamyslet, jak děti tráví volný čas a jak často mohou mít děti své rodiče jen a pouze pro sebe. Osobně pokládám vyprávění a čtení pohádek za nejlepší způsob jak děti dostat do pohádkového světa plného nadpřirozených věcí a pohádkových bytostí, do světa, který se může, ale nemusí, podobat tomu našemu skutečnému.

Resumé

Bakalářská práce *Pohádka jako významný socializační prvek dítěte* se v teoretické části zabývá definováním pohádky, její historií, dále hlavními funkcemi a vlivy, které nejvíce působí na vývoj dětí. Popsány zde jsou také rysy pohádek a to, jakým způsobem působí na jednotlivá vývojová období dítěte. Definována je zde také dětská fantazie a představivost, na které má pohádka velký vliv. V dalších kapitolách jsou popsány různé možnosti zprostředkování pohádky. Jsou to především čtené, vyprávěné a televizní pohádky, kde je popsána jejich vhodnost či nevhodnost.

Následuje část praktická, kterou tvoří výzkumné šetření, jehož cílem bylo formou dotazníku zjistit názory rodičů ohledně jejich vnímání důležitosti pohádek a to, jakým způsobem a jak často mají děti možnost se s pohádkou setkávat. Výzkum měl také zjistit, kolik času děti tráví u televizních pohádek a dětských pořadů. Cílem praktické části bylo ověření hypotéz stanovených na začátku práce. Tyto hypotézy se nám pomocí dotazníku podařilo potvrdit.

Anotace

Tématem bakalářské práce je *Pohádka jako významný socializační prvek dítěte*. Jednotlivé kapitoly popisují historii pohádek, její hlavní rysy, funkce a vlivy, které na děti působí během jejich vývoje. Definována je zde také dětská fantazie a představivost, na které má pohádka velký vliv.

Součástí práce je praktická část, která obsahuje výzkumné šetření, které pomocí dotazníku ověřovalo stanovené hypotézy týkající se dětí, ale i rodičů a jejich vztahu k pohádkám.

Klíčová slova

Pohádka, vývoj dítěte, vliv, fantazie, představivost, rodič

Annotation

Topics of presented Bachelors thesis is Fairytale as an important element of the socialization of the child. Chapters describe history of fairy tales, their main features, functions and influences touching the children during their development. Also child's fantasy and imagination, which is under strong influence of fairy tale has been defined.

The thesis includes also a investigation, with research using a questionnaire as a means of proof of the premises set at the beginning of this research. The questionnaire looks for relationship between parents, their children and the fairy tales.

Key words

Fairytale, child development, influence, fantasy, imagination, parent

Seznam použité literatury

BETTELHEIM, B. Za tajemstvím pohádek. Praha: Nakl. Lidové noviny, 2000, 335 s. ISBN 80-7106-290-1.

ČEŇKOVÁ, J. Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury. Praha: Portál, 2006, 171 s. ISBN 80-7367-095-X.

ČERNOUŠEK, M. Děti a svět pohádek. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990, 187 s. ISBN 80-00-00060-1.

ČERVENKA, J. O pohádkách. 1. vyd. Praha: Státní nakl. Dětské knihy, 1960, 308 s.

FRANZ, M.-L. Psychologický výklad pohádek. Praha, 2. vyd. Portál, 2008, 184 s. ISBN 978-80-7367-489-2.

GENČIOVÁ, M. Literatura pro děti a mládež. 1. vyd. Praha: SPN, 1984, 245 s.

KÁDNEROVÁ, B. Metodika literární výchovy v mateřské škole. 2. vyd. Praha: SPN, 1984, 111 s.

LUŽÍK, R. Pohádka a dětská duše. 1. vyd. Praha: Václav Petr (Svazky úvah a studií, č. 88), 1944.

MACHOVÁ, J. Biologie člověka pro učitele. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, 269 s. ISBN 80-7184-867-0.

PROPP, V. J. Morfologie pohádky a jiné studie. 2. vyd. Jinočany: H & H, 2008, 362 s. ISBN 80-86022-16-1.

ŘÍČAN, P. Cesta životem. 2. vyd. Praha: Portál, 2006, 390 s., ISBN 80-7367-124-7.

Internetové zdroje:

DOSTAL, L. článek *Dítě a televize*, 2003. [online] www.rodina.cz [cit. 21.2.2011]. Dostupné na: <http://www.rodina.cz/clanek3397.htm>

LIPINSKÁ, K. článek *Čteme, čteme pohádku...*, 2008. [online] www.rodina.cz [cit. 2.2.2011]. Dostupné na: <http://www.rodina.cz/clanek6606.htm>

Příloha: Dotazník

DOTAZNÍK

Datum vyplnění:

Vážení rodiče,

jmenuji se Tomáš Cibulec a jsem studentem Institutu mezioborových studií v Brně. Dovoluji si Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce na téma: „Pohádka jako významný socializační prvek dítěte“. Dotazník je anonymní, proto se prosím nikam nepodepisujte. Cílem dotazníku je zjistit v jaké formě a jak často se mohou děti s pohádkami setkávat a jakou důležitost tomuto rodiče kladou. Děkuji mockrát za Váš čas.

Jsem : žena muž (označte prosím křížkem)

Počet dětí a jejich věk (v předškolním věku):

Vaše vzdělání:

Postup: Dotazník se skládá z devíti otázek. U každé z nich máte na výběr několik možností, z kterých prosím vyberte tu nejvhodnější (jednu) a zakroužkujte.

Otázky:

1) Jak často čtete nebo vyprávíte dětem pohádky?

A) Pravidelně B) Občas C) Vůbec

2) Čtete nebo vyprávíte svým dětem pohádky?

A) Pouze čtu B) Spíše čtu C) Spíše vyprávím D) Pouze vyprávím

3) Kolik pohádkových knížek se nachází ve Vaší domácnosti?

A) Méně jak 5 B) 5-10 C) 10 a více

4) Kdo nejčastěji čte Vaším dětem pohádky?

A) Matka B) Otec C) Sourozenec D) Někdo jiný

5) Sleduje Vaše dítě televizní pohádky?

A) Ano B) Ne

6) Kolik času průměrně tráví Vaše dítě u televize?

A) Méně jak 1 hodinu denně B) 1 – 2 hodiny denně C) 2 hodiny a více denně

7) Povídáte si s dětmi o pohádkách, které poslouchají či sledují?

A) Často B) Někdy C) Nikdy

8) Myslíte si, že mají pohádky vliv na chování Vašich dětí?

A) Určitě ano B) Spíše ano C) Spíše ne D) Určitě ne

9) Myslíte si, že pohádky hrají důležitou roli při vývoji Vašich dětí?

A) Určitě ano B) Spíše ano C) Spíše ne D) Určitě ne